
Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PSYCHOLOGIE

ZVLÁŠTNOSTI VE VÝUCE ROMŮ
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zdeněk Babor

*Specializace ve výuce: Psychologie se zaměřením na vzdělávání
léta studia (2008-2012)*

Vedoucí práce: PhDr. Alena Szachtová

Plzeň, 30. 6. 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 30. 6. 2012

.....
vlastnoruční podpis

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Aleně Szachtové za trpělivost, snahu a odborné vedení při tvorbě bakalářské práce, dále pak studentům a učitelům při vyplňování dotazníků a v neposlední řadě Idě Kellarové za poskytnutý rozhovor.

OBSAH

1	ÚVOD	1
	TEORETICKÁ ČÁST	2
2	HISTORIE ROMŮ	3
2.1	HISTORIE ROMŮ V ČECHÁCH	5
3	ROMSKÁ KULTURA	12
4	ROMSKÝ JAZYK	14
5	VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE	17
5.1	TENDENCE NÁRODNOSTNÍHO ŠKOLSTVÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ	17
5.1.1	mateřská škola	18
5.1.2	základní škola	18
5.1.3	střední škola	19
5.1.4	odborná učiliště	19
5.2	STRATEGIE MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR PRO ZLEPŠENÍ VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÝCH DĚTÍ – VERZE 2001	19
5.2.1	základní cíle strategie	20
5.3	KLÍČOVÉ OBLASTI STRATEGIE	20
5.4	ROZPRACOVÁNÍ KLÍČOVÝCH OBLASTÍ DO JEDNOTLIVÝCH STRATEGIÍ	21
5.4.1	předškolní výchova a příprava k úspěšnému zahájení a zvládnutí školní docházky	21
5.5	PODPORA BĚHEM POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY	22
5.5.1	poradenské činnosti při výběru povolání	22
5.5.2	podpora žáků a studentů ve vzdělávání	23
5.5.3	podpora smysluplného trávení volného času	23
5.5.4	podpora uměleckého nadání romských dětí	23
5.5.5	šíření informací o Romech	24
5.5.6	výchova k toleranci	24
5.5.7	příprava pedagogů	24
6	VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ZAHRANIČÍ	26
6.1	VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ NA SLOVENSKU	26
6.1.1	organizace zřizování nultých ročníků	26
6.1.2	organizace a učební plán nultých ročníků	27
6.1.3	slovenský systém DROMUS	28
R	- regulace a řízení, autoregulace	28
O	- obsah vzdělávání	29
M	- metody edukace romů	29
U	- učitel	30
S	- Suportivní služby, společnost, zpětná vazba	30
6.2	VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V RAKOUSKU	31
6.3	VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ VE ŠPANĚLSKU	32
	PRAKTICKÁ ČÁST	34
7	ROZHOVOR S IDOU KELAROVOU	35
8	DOTAZNÍKY	38
8.1	POPIS ZKOUMANÉHO SOUBORU	38
8.2	POPIS METODY	39
8.3	VYHODNOCENÍ A ZNÁZORNĚNÍ V GRAFU	40
8.3.1	dotazník pro žáky	40
8.3.2	dotazník pro učitele	54

9	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	62
	ZÁVĚR	64
	RESUMÉ	65
	SUMMARY	66
10	SEZNAM LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	67
11	PŘÍLOHY	I
	11.1 PŘÍLOHA Č.1	I
	11.2 PŘÍLOHA Č.2	III

---

1 ÚVOD

Touto prací si kladu za cíl prozkoumat a analyzovat problematiku Romů jako etnika v kontextu se vzděláním a jeho přístupu k němu. V poslední době je soužití romské minority s jakoukoli majoritní společností dosti diskutované téma na jedné straně stojí majoritní společnost obhajující svoje práva, poukazující na nepřizpůsobivost tohoto etnika, zneužívání sociální sítě, nechutí řešit svoje problémy a nechutí žít se poctivou prací na straně druhé stojí Romové, kteří se cítí majoritní společností utiskováni a okrádání o svoji kulturu. Podle Romů jsou nedostatečné jejich šance při výběru zaměstnání a omezování se cítí i ve vztahu k přístupu ke vzdělání.

Česká republika je jako stát často kritizována jako stát s nedostačujícím přístupem k tomuto problému, je jí vyčítáno velké zastoupení romské komunity ve speciálním školství.

Budu se snažit vnést náhled do této složité problematiky pomocí teoretické části popsat romské etnikum z pohledu minulosti, současnosti a budoucnosti, jeho kulturu, jazyk a zvyky. Svou prací přinesu pohled na vzdělávání Romů v zahraničí a na současné trendy a tendence ve vzdělávání Romů v České republice. V praktické části se dostanu k výzkumu přímo na speciálních školách a jako zpestření této části zařadím rozhovor s Idou Kellarovou.

TEORETICKÁ ČÁST

Motto: „ Akceptovat romského žáka znamená vyslovit mu důvěru, povzbuzovat ho, ukazovat mu pozitivní očekávání, ukázat mu lásku, péči, přátelství. Největší profesionální schopností a mistrovství učitele je mít rád žáky, které nikdo nemá rád, povzbuzovat je a věřit těm, kterým nikdo nevěří!“(Zelina a kol. S 147)

---

2 HISTORIE ROMŮ

Počátky historie osidlování evropských zemí Romy se dají určit pouze přibližně a to z toho důvodu, jelikož se nikdo nezabýval touto problematikou do té míry, že by zaznamenal jejich pouť do nějakých historických zápisek. Tuto práci zajistili, až kronikáři jednotlivých měst a obcí a to jen ve spojitosti s nějakou událostí, která se Romů týkala. Můžeme se jen domnívat, jakou měrou byl jejich pohled zkrácen pohledem majority.

Obecně se má za to, že touto dobou byl středověk někdy v období 14. století, kdy jsou v kronikách první zmínky o občanech, kteří migrují a odlišují se především barvou pleti, způsobem oblékání, jazykem, kulturou a neustále tančí a zpívají. V té době se živili drobnými řemesly a neméně zábavou bohatších vrstev obyvatel.

Mnoho polemik se vedlo na téma pravlast Romů, nejrozšířenějším názorem bylo, že jejich původní vlastí byl Egypt, z tohoto důvodu vzniklo i jejich pojmenování Gitanos (ve španělštině), Gitanes (ve francouzštině) či Gypsies (v angličtině). V jižní a východní Evropě byli pojmenováni podle manichejské sekty kněžích Athiganoi - Atsiganos, z čehož vznikla další skupina pojmenování - Zingaro (v italštině), Tsigane (ve francouzštině), Zigeuner (v němčině), Cigáni (ve slovanských jazycích) i české Cikáni.

Není bez zajímavosti, že z této doby pochází pojmenování Les Bohemiens, které tenkrát dávali Romům Francouzi a to zejména podle toho, že do Francie proudili Romové z Čech. Dodnes se toto pojmenování používá pro lidi, kteří žijí bezstarostným způsobem života jakoby se sestávajícího jen ze samých radostí a žádných starostí a povinností.

Chtěla tomu náhoda, že došlo k určení pravé vlasti Romů. V roce 1763, při studiích v Holandském Leydenu, si maďarský student teologie Štefan Váli, všiml podobnosti mezi Indickými Malabary studenty medicíny a Romy, neváhal a začal se svým výzkumem.

Zapsal více než tisíc malabarských slov spolu s jejich významem a po návratu do své vlasti srovnal tato slova s nářečím Romů a byl překvapen velkou podobností těchto slov v obou kulturách. Poté navázali na tento výzkum odborníci, lingvisti, historici a etnologové a původ Romů byl bez pochyb potvrzen.

Pravý důvod k opuštění jejich původní vlasti není přesně znám, dá se spekulovat o tom, že tím důvodem byla jejich příslušnost k nejnižší kastě tzv. „nedotknutelným“, jež se s ostatním obyvatelstvem nestýkala, nesměly se sebe ani dotknout a proto stály na okraji společnosti a odchodem se chtěli vymanit z této společenské diskriminace, dalším

---

důvodem mohlo být získání nových odbytišť pro své výrobky a služby, nebo je vyhnala častá sucha a s tím spojená neúroda a nedostatek potravy.

Původ Romů můžeme určit nejen podle jazyka, ale i podobností zvyků, způsobem zpracování kovů, výběrem povolání apod.

Nejpřesněji zmapovat pohyb Romů se povedlo lingvistům a to z důvodu zákonitostí vzniku jazyka. Zkoumali, která slova a v jaké podobě se zachovala v původním jazyce Romů a tak mohli určit, jakou dobu se pohybovali na daném území.

Romové svoji původní vlast Indii začali opouštět v 8. století, putovali přes Mezopotámii na Blízký východ, do asijské části Turecka, kde se valná většina Romů usadila na 300 let (12. -15. století).

Tuto dobu využili k orientaci v nové kultuře, což jim později usnadnilo putování Evropou. Poté pokračovali ve své cestě přes malou Asii a Balkán určitou dobu pobýli v Řecku, dále postupovali údolím Dunaje do střední Evropy.

Jiná část etnika přešla Arménii a přes Kavkaz a Rusko postoupila až do Skandinávie v 15. století Romové již obývali celou Evropu, Anglii a Skotsko.

Jejich odlišný vzhled a kultura vyvolávaly ve středověkém obyvatelstvu Evropy určité otázky, odkud přichází a co je důvodem kočovného způsobu života. Jejich podobnost s Tatary, vzbuzovala v lidech, pamatujících si nájezdy tatarských bojovníků, určité obavy a chovali se k Romům obezřetně s určitým odstupem a opatrností na jiných místech je vítali, protože přinášeli nové způsoby zpracování kovů, železa a bezpochyby nové zvyky všeobecně.

Sami Romové se představovali jako mírumilovní a dobří křesťané. Svoje putování se snažili vysvětlit jako pokání za hříchy svých otců, kteří odmítli přijmout Panu Marii s Ježíškem utíkající před Herodem do Egypta.

Středověké obyvatelstvo setrvávající na jednom místě, kočovný život bralo jako formu pokání, proto i Romy brali jako kajícíky.

Jiná pověst hovoří o jejich kočovném životě jako o sedmiletém trestu za nepřijetí křesťanství.

Ve středověké evropské kultuře se octlo toto etnikum v nelehké situaci v souboji dvou kultur. Jejich způsob života se neslučoval s hodnotami a kulturou Evropanů, najednou nevěděli ke kterým hodnotám se přiklonit, jaké kompromisy zvolit. Proto se etnikum

---

Romů majoritní společnosti jakoby straní a žije ve své komunitě, čímž se rozdíl těchto skupin vyostřuje. Romové většinovou společnost nepřijali nikdy za vlastní a naopak. Tento problém soužití jakoby přesahuje až do současnosti. (Romové v České republice nedatováno)

2.1 HISTORIE ROMŮ V ČECHÁCH

Za první zmínku o přítomnosti Romů v Čechách se dá pokládat zmínka v Dalimilově kronice v kapitole:

„ O Kartasiech pohanských“

*Leta od narození Jezu Krista milostivého
tisícího dvoustého čtyřicátého druhého,
kartasi chodili,
tatarští zvědové byli.*

5. Na pět set těch lidí šlo

a takové jich chování bylo.

Kloboučky velmi vysoké měli,

roucho krátké a tobočky nosili;

Všichni v spodcích chodili,

10. Holi dlouhé v rukou drželi.

Když pít chtěli, s břehu nakloňmo pivali,

když chleba prosili, "kartas boh" tak mluvivali:

proto jim kartasi říkali....

(Romové v České republice nedatováno)

Další zmínka o Romech na našem území pochází z roku 1399 v popravčí knize pánů z Rožmberku při výslechu jeden z loupežníků uvedl, že jeden ze spoluviníků je "Cikán, černý, Ondřejov pacholek". Není ovšem jisté, zda nešlo o přezdívku či vlastní jméno, které bylo v těchto dobách též rozšířeno.

Za jistý lze předpokládat rok 1417, ve kterém je mapována asi třisetčlenná skupina kterou vede "král" Sindel a "vévodové" Panuel, Michal a Ondřej.

Podobně jako tato skupina, byly i ostatní doprovázeny na svých cestách glejty, které vystavovali panovníci jednotlivým vůdcům skupin. Tyto listiny jim dávaly vedoucí úlohu v jednotlivých skupinách a zároveň se jim s nimi dostávalo vřelejšího přijetí.

Jeden takový vydal 17.4 1423 i císař římský a král český Zikmund Lucemburský vojvodovi Ladislavovi na Spišském hradě:

"My, Zikmund, král uherský, český, ..., náš věrný Ladislav, vojvoda svého lidu cikánského nás pokorně poprosil o dosvědčení naší zvláštní shovívavosti. Přijměte tedy jeho uctivou žádost a neodmívejte tento dopis. V takovém případě, jestliže se uvedený Ladislav a jeho lidé objeví na jakémkoli místě našeho císařství, ve městě nebo ve vsi, doporučujeme vám prokázat mu věrnost, kterou tímto prokazujete nám. Ochraňujte je, aby vojvoda Ladislav a jeho lid mohl přebývat bez újmy za vašimi zdmi. Jestliže se najde mezi nimi někdo opilý, jestli kdokoli vyvolá hádku jakéhokoli druhu, My chceme a nařizujeme, že pouze sám Ladislav, vojvoda, má jediný právo tohoto soudit, potrestat, dát odpuštění a rozhrěšení, vyloučit ho z vašeho kruhu..." (Romové v České republice nedatováno)

Jak praví jedno přísloví „*Nic netrvá věčně*“ tak ani zlaté časy pro Romy došly svého konce a to zhruba od poloviny šestnáctého století, kdy začali být odsuzováni a zatracováni a to zprvu Katolickou církví a později celým obyvatelstvem, tyto nálady později přešly v otevřenou represi proti Romům.

Již roku 1427 byli Romové exkomunikováni z řad církve pařížským arcibiskupem a to proto, že se podle něj jejich život neslučoval s životem kajících poutníků.

Za vlády Marie Terezie 1780-1790 došlo k asimilaci Romů a poněkud se zlepšil i přístup k nim. Začalo se pro ně používat označení novosedláci či novomaďaři. Panovaly zde snahy o převýchovu romských dětí mezi sedmým a dvanáctým rokem v náhradních rodinách. U Romů byl potlačován kočovný způsob života, tradiční oblékání i některé z obvyklých povolání jako například handlování s koňmi apod.

Za vlády jejího syna císaře Josefa II. 1780 – 1790 bylo pokračováno v osvíceneckém přístupu Marie Terezie. Bylo dohlíženo na vzdělávání romských dětí, povinnou bohoslužbu a pravidelnou hygienu.

Roku 1784 vyšlo nařízení o rozmístění Romů na Moravě.

V devatenáctém století se začala sídla na Moravě rozvíjet a to i co do počtu obyvatel.

Tradiční řemesla takto velkou komunitu již neuživila, proto se Romové nechávali najímat na námezdní práce pro majoritu.

Postupně začali přivykat soužití s majoritou, ale své domy byli přesto pod tlakem obyvatel nuceni stavět na okrajích měst a tím často vznikaly cikánské osady.

Mimo Moravu se Romové nadále držely polokočovného způsobu života a kočovali ve svých maringotkách z místa na místo, živili se při tom obchodem, broušením nožů, drátováním apod.

Po Rakousko - uherském vyrovnání přišlo Rakouské ministerstvo vnitra s tvrdým nařízením, které vyšlo 14.září 1908 a postihovalo Romy za potulku a nelegální přistěhovalce vracelo zpět v Uhrách přistoupili k podobnému záměru, až v roce 1916. Postupné zavádění manufaktur a industrializace společnosti prohlubovalo rozdíl mezi Romy a neromy.

Před 1. světovou válkou byla většina Romů negramotná a diskriminace společnosti jim k získání motivace nepřispěla a tím se problém jen zhoršil.

V roce 1927 byl na našem území přijat zákon o potulných Cikánech a došlo k evidenci všech Romů s rozdělením na kočovné polokočovné a nekočovné. Později, byla všem

Romům starších 14 let, vystavena Cikánská legitimace, kterou si byli nuceni pod pohrůžkou nejrůznějších trestů, povinni vyzvednout a následně nosit u sebe. Na vyzvání státních úřadů ji předkládali ke kontrole. Kočovní Rómové museli navíc žádat o kočovnický list, který jim byl za určitých podmínek vystaven.

Koncem třicátých let se naše území stalo útočištěm pro Romské rodiny uprchlíků z Rakouska a Německa.

V roce 1939 vyšla vyhláška nařizující okamžité usazení Romů v dvouměsíční lhůtě. Po neuposlechnutí výzvy čekalo provinilce umístění do kárného tábora v Letech u Písku nebo Hodonína u Kunštátu. Tyto tábory byly v roce 1942 přejmenovány na sběrné a později na cikánské.

Při sčítání Romů v roce 1942 jich bylo evidováno 7 000 na území protektorátu. Do sběrných táborů byli i s rodinnými příslušníky umisťováni všichni ti, kteří byli bez trvalého zaměstnání, nebo na ně byla uvalena vazba pro jejich kriminální činnost. Ostatním bylo vyhrožováno, že pokud se u nich projeví nechuť pracovat dopadnou stejně.

Při dostavbě tábora v Letech panovaly neutěšené pracovní podmínky. Nedostatek jídla a vysoké pracovní nasazení za podpory epidemie břišního a skvrnitého tyfu, mělo za následek vysokou úmrtnost členů tábora. Tato vysoká úmrtnost se nevyhnula ani druhému táboru v Hodoníně.

Z obou táborů byly prováděny transporty do dalších táborů, kde mnozí Romové našli svůj konec.

V obou českých táborech pracoval výhradně český personál. Po skončení války nebyl nikdo z nich potrestán.

Válku přežilo zhruba 600 – 1000 českých Romů.

Na Slovensku nebyly organizovány transporty Romů, ale v roce 1944 – 1945 docházelo k hromadnému vyvražďování Romů a nezřídka kvůli tomu, že cikánské osady se stávali úkrytem pro partyzány.

Jen z jihovýchodního a jižního Slovenska byly prováděny transporty Romů do Dachau, ale tato část za války náležela Maďarsku. Sběrné tábory existovaly i na území Slovenska a to od roku 1941.

Krátce po válce v roce 1947 došlo k dalšímu sčítání Romů. V tomto roce jich bylo již přibližně 100 000 z čehož 17 000 na území Česka a zbytek na území Slovenska.

Nedobré podmínky na Slovensku mnohé Romy přinutily k hledání práce v Čechách. Nové pracovní síly zde byly vítány, zvláště v severních Čechách a ve vysídleném pohraničí.

Někteří Romové stále žili polokočovným životem do Čech jezdili za prací a pak se vraceli k rodinám a za naspořené peníze se snažili vybudovat anebo zlepšit bydlení, které bylo v mnohých případech na katastrofální úrovni.

V padesátých letech se začal komunistický režim znovu zaobírat „romskou otázkou“. Romové byli označeni za okrajovou minoritu, která není sama schopna k řádného spořádaného života. Jsou nadále vnímáni jako problém a jediným řešením je tedy asimilace za popření všech kulturních zvyků, které se neslučují s majoritní kulturou.

V roce 1958 vyšel zákon, který znemožňoval Romům další kočovný či polokočovný život. Úřady vycházely vstříc všem Romům při získání zaměstnání a bydlení, naopak mohl být potrestán ten, kdo pomoc odmítl a nechtěl se danému zákonu přizpůsobit a to trestem odnětí svobody v délce 6 měsíců až 3 roky. (Romové v České republice nedatováno)

Traduje se, že tento zákon uškodil především olšským Romům, kteří v této době stále vedli kočovný způsob života.

Policie vedla nesmlouvavý způsob boje proti kočování a to tím, že v noci uřezávala kola z maringotek a odváděla a často i střílela koně, kteří maringotky vedli. Tomuto ustavičnému nátlaku pak mnozí podleli a nuceně se usadili.

Mnozí Češi prožívali frustraci z toho, jak jednoduše Romové přišli k bydlení a Romové zase z toho, jak byli nuceni se usadit proti své vůli za absence vlastní kultury, která se rozcházela s tímto způsobem života a vlastnictvím hmotných celků jako takových.

Původní hodnoty a normy byly Romům odnímány a nahrazovány novými, což mělo za následek odtržení Romů od většinové majority, Romové neměli pocit sounáležitosti, společných dějin a společného původu s většinovou společností.

Pod tíhou tlaku, který na Romy většinová společnost neustále vyvíjela se snažili přizpůsobit společnosti ve zvycích např. při svatbách, vánocích apod., což mělo za důsledek popření původní kultury Romů a také to, že někteří z Romů se přestali k tomuto etniku hlásit. Při sčítání lidu v roce 1991 se k romské národnosti hlásilo na území federace 109 000 obyvatel z toho 33 000 na našem území.

V roce 1965 vznikl také výbor pro cikánské obyvatelstvo, jehož hlavním cílem bylo plošně rozmístit Romy po území státu tak aby v žádném městě nepřesahovala jejich populace 5%. Docházelo k ničení romských osad a narušování rodinných vazem v rámci širší rodiny. Tento počín komunistické vlády se však neseťkal s úspěchem jak ze strany Romů, tak ze strany majority. Bourání osad s radostí někteří přivítali, ale náhradní ubytování ve svém městě již nikdo zajistit nechtěl a tak se tato snaha o rozmístění Romů setkala s nečinností místních úřadů, jednoduše se jim nechtělo zapojit a začlenit Romy do místního obyvatelstva.

V období Pražského jara v roce 1968 se společnosti dostalo nakrátko uvolnění politické situace a také větší osobní svobodě a pozadu nezůstávali ani Romové. V tomto období docházelo k oboustranné otevřené diskusi o romském problému. V této době vzniklo romské emancipační hnutí, které mělo za následek vznik Svazu Cikánů – Romů.

Ministerstvem vnitra byly v listopadu téhož roku schváleny stanovy tohoto sdružení. Mělo za úkol především uznání komunity Romů jako národnosti menšiny se všemi právy s tím spojenými. Bohužel v roce 1973 dochází k zániku této organizace.

V roce 1970 byla na území ČSR odvolána politika rozptylu a odsunu Romů o dva roky později taktéž na území SSR, poté byla usnesením vlády přijata další již třetí koncepce, tentokrát společensko - kulturní integrace Romů.

Techniky integrace se v mnohém nelišily od předchozích postupů ve snaze o integraci romské populace, i tentokrát se na Romy pohlíželo, jako na menšinu stojící na okraji společnosti o samotné problémy Romů se jen málokdo zajímal. V této době jim byly také plošně vypláceny sociální podpory, zdálo by se, že to Romům mohlo pomoci, ale spíše jim to uškodilo a to v tom smyslu, že se stále více začali spoléhat na stát a málo na sebe samotné a do určité míry je to paralyzovalo.

V osmdesátých letech přetrvává stejný přístup jako v předešlých letech s tím rozdílem, že je používáno jen jemnějšího formulování.

Romové jsou stále pod tlakem většinové společnosti, která se je snaží přizpůsobit svému obrazu, vyhlazením jejich kulturních tradic a sociálních rozdílů oproti většinové společnosti. Má se všeobecně za to, že jen vymazáním všech rozdílů a rozdílných zvyků dojde k plné integraci.

Romové nejsou oficiálně uznáni jako národnostní menšina, avšak na úřadech musí být takto registrováni, při vyplácení sociálních dávek. V tomto záležitosti především na uvážení úředníka a ne na sebeidentifikaci posuzovaného. (Romové v České republice nedatováno)

V období "Sametové revoluce" přichází do společnosti mnoho změn a znovu se do popředí dostává romská otázka. Romové navazují na emancipační hnutí ze sedmdesátých let. Zakládají politické strany, hnutí a občanská sdružení, začínají se vydávat první romské časopisy a na kandidátkách OF se dostávají zástupci Romské občanské iniciativy i do parlamentu. Romové se snaží zlepšit vzdělávání a snaží se všeobecně o rozvoj kultury.

Po roce 1989 se situace Romů nijak nezlepšila, dalo by se konstatovat, že se zhoršila. Mezi Romy je hodně těch, kteří nemají vzdělání a tak v dnešní tržní době na trhu práce jen těžko obstojí, práci neseženou a když tak podřadnou, méně honorovanou. Tím se jejich situační problém jen vyostřuje, jediným jejich příjmem bývají v mnoha případech pouze sociální dávky a podpora v nezaměstnanosti apod. (Romové on-line nedatováno)

Je nasnadě zamyslet se nad tímto problémem jako nad problémem, který se týká především vzdělávání Romů, je to ten prapůvod všeho co jim činí později potíže? Nebo je

---

to jejich svéráznost a odlišný způsob chování a celkového vnímání světa a okolí. Nebo je to odmítavý přístup majority jako celku?

Dle mého názoru je to směs všech těchto důvodů co činí Romům problém s normálním fungováním a jako důležitou bych vyzdvihl zejména otázku vzdělávání. Ochotu pedagogických pracovníků, řešit tuto situaci s přihlédnutím na specifika Romské minority, snahu dozvědět se něco o jejich kultuře a jít jim naproti v řešení problémů.

---

3 ROMSKÁ KULTURA

To co Romy především charakterizuje je jejich hudba a tanec. Je mnoho Romů, kteří vynikají i v jiných oborech kultury jako je malířství, literatura, film divadlo apod., ale říká se, že Rom který neumí zpívat umí alespoň tančit.

Hudba, která je pro Romy typická se odlišuje od hudby majority a to především temperamentem a množstvím emocí, které sděluje. Hudba provází Romy po celá pokolení a byla jim útěchou v těžkých chvílích, které je v jejich historii doprovázely.

„Zůstávej tam, kde se zpívá – ďáblové zpívat nedovedou“

(romské přísloví)

„Dobrá píseň očistí srdce“

(romské přísloví)

„Hudebník nesáhne nikomu na čest, protože ví ,co čest znamená“

„Lavutaris ñikase pal'iv na činel, bo džanel pal'iv“

(romské přísloví)

„Hudebník žije podle jiných zásad než buran“

„Lavutaris avre karakteriha dživel sar degešis“

(romské přísloví)

V současnosti na české scéně působí mnoho hudebníků romské národnosti. Za mnohé je možno jmenovat Svitavskou kapelu Točkolotoč, která v 80.letech vystupovala i na hudebním festivalu Porta v Plzni.

Romano rat (Romská krev) - skupina Idy Kellarové a jejího manžela Dezidera Džudy. Tato skupina vystupuje po celém světě a spolupracuje s romskou mládeží, má na svém kontě již sedm alb. Poslední vyšlo v květnu a jmenuje se Šunen savore.

Mário Bihári – Nevidomý romský hudebník je frontmanem a zakladatelem kapely Bachtale Apsa(Šťastné slzy), hraje mimo jiné na akordeon a klavír. Prosadil se zejména ve spolupráci se Zuzanou Navarovou ve skupině KOA.

Jeho současná skupina Bachtale Apsa čerpá z hudby rumunských, slovenských, maďarských a balkánských Romů, je plná emocí a nálad pro romskou hudbu tak typických.

Mário Bihári je slepý od svých osmi let. Vychodil základní školu v Levoči, poté se usadil v Praze, kde vystudoval konzervatoř Jana Deyla.

Věra Bílá - romská zpěvačka pocházející z Rokycan začínala zpíváním na svatbách, slavnostech, oslavách a zábavách s cimbálovou kapelou svého otce Karola Gini. Svoji hvězdnou pouť odstartovala vydáním Alba Rom pop v roce 1995. Které vyšlo s výrazným producentským přispěním Zuzany Navarové. Její druhé album se jmenovalo Kale kalore(černí černoučtí). Vyprodávala sály v celé Evropě, vystupovala i ve Spojených státech a Kanadě.

O jejím životě byl natočen i film „Černá a bílá v barvě“, který s ní přes rok natáčela režisérka Mira Erdevički premiéra toho filmu byla v roce 1999.

Bohužel nevšedním přístupem ke koncertování, její hvězda v současné době poněkud zapadla.

Gipsy.cz je jedna z nejznámějších současných romských kapel. V její hudbě se snoubí romská hudba s moderními prvky hip-hopu, breaku a funku. Hudba této kapely působí osvěžujícím dojmem a jakoby provětrává současnou hudební scénu novými hudebními prvky. Zakladatelem a leadrem této skupiny je Radoslav Banga.

Toto hudební uskupení je držitelem mnoha ocenění v oblasti hudby a vystupovalo již v 17 zemích po celém světě. (Romové on-line nedatováno)

---

4 ROMSKÝ JAZYK

Romština se řadí mezi

indoevropské jazyky do skupiny indických jazyků společně s hindštinou a bengálštinou.

Díky přesunům Romů po celém světě není romština jednotným jazykem, přesto se členové tohoto etnika mezi sebou domluví, i když jsou z různých koutů světa.

V romštině nalezneme slova původní, převzatá a nově vytvořená.

Slova původní jsou slova indického původu a slova dávno převzatá z íránských, arménských či řeckých jazyků. Tyto slova postupně romština přebírala z jazyka zemí, kterými putovali Romové z Indie do Evropy.

Tato prastará část jazyka v romštině přetrvává po celém světě a najdeme ji v původní podobě ve všech jejích dialektech.

Slova přejatá jsou slova, která jsou přejatá Romy v nových působištích, jejich jazyk je obohacen o vypůjčená slova kontaktního jazyka.

Neologismy jsou výrazy, které jsou nové a jsou přijímány z kultury, ve které Romové žijí nebo výrazy, které se snaží pojmenovat něco nově vzniklého.

Výslovnost v romštině je fonetická, shodující se s psanou podobou.

Romština obsahuje fonetické hlásky, které se vyslovují s mírným přidechem a zároveň mají vliv na pojmenování věci, jsou to : kh, ph, th a čh. Jejich špatné vyslovení může znamenat jiný význam slova.

Například sloveso *perel* znamená padat sloveso *pherel* znamená čerpat. V romštině se používá měkké l podobně jako ve slovenštině, poměrně často se vyskytuje souhláska dž, která se vyslovuje podobně jako ve slově džbán. Měkké souhlásky se označují háčkem a potom se čtou měkce na rozdíl od češtiny kde k měkkém čtení postačuje následování měkkého i. Například *e dila* se čte jako *edyla* a *o dīves* se čte měkce *odives*.

V porovnání s češtinou má romština osm slovních druhů a pádů tedy více než v češtině navíc je ablativ a pád nepřímý. U sklonných slovních druhů má romština rod mužský a rod ženský, číslo jednotné a množné.

Podstatná jména se skloňují v závislosti na vzniku, jestli se jedná o slova původní či přejatá. Často se zdrobňují koncovkou *oro* či *ori*

---

e daj - matka - e dajori - maminka

kalo - černý - kaloro - černoučský

o čhavo - chlapec - o čhavoro – chlapeček

Slovesa podobně jako v češtině jsou vyjádřena infinitivem nebo první, druhou, či třetí osobou. Romština rozlišuje u sloves čas přítomný, minulý či budoucí, vid dokonavý a nedokonavý, způsob oznamovací, rozkazovací či podmiňovací, rod trpný či činný.

Infinitiv uvozuje částice te (te kerel - dělat) a zápor částice na v oznamovacím způsobu (nakerav - nedělám, kerav - dělám) a částicí ma v rozkazovacím způsobu (ma ker - nedělej!). Slovesa se časují obměnami koncovek připojených ke slovesnému kmeni.

Nepravidelné sloveso být:

me som já jsem amen sam my jsme

tu sal ty jsi tumen san vy jste

jov hin on je jon hine oni, ony jsou

joj hiňi ona je

Ukázka skloňování - sloveso dělat - te kerel:

me keravamen keras

tu keres tumen keren

jov, joj kerel jon keren

Sloveso mít tak jak je v češtině neexistuje - vlastnictví se vyjadřuje slovesnou vazbou podobně jako v ruštině.

Hin tut čhave?

Máš

děti?(jsou u tebe děti?)

Man hin romňi the pandž čhave.

Mám ženu a pět dětí.

(U mne je žena a pět dětí).

Přídavná jména a příslovce se stupňují podobně jako v češtině: ve druhém stupni přidáním koncovky a ve třetím ještě přidáním předpony

baro - velký

bareder - větší

jekhbareder - největší

Dříve romština používala 3. osobu množného čísla v pojmenování vážené osoby nebo zesnulého, děti vykali svým rodičům a prarodičům. V dnešní době se tento zvyk již vytrácí a používá se vykání a tykání podobně jako v češtině.

Některá romská slova a slovní spojení

e daj - matka

o dad- otec

e čhaj - dívka (romská)

e rakľi - dívka (neromská)

o čhavo - chlapec (romský)

o rakľochlapec - (neromský)

lačho, lačhi - dobrý, dobrá

šukar - hezký, hezká

dilino, diliňi - hloupý, hloupá

cikno, cikňi - malý, malá

baro, bari - velký, velká

mišto - dobře

(Romové v České republice nedatováno)

---

5 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE

5.1 TENDENCE NÁRODNOSTNÍHO ŠKOLSTVÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ

Text zpracován dle zprávy, kterou zpracovala ve své knize Vzdělávání Romů Eva Šotolová.

Listina základních práv a svobod (ústavní zákon č. 23 ze dne 16. prosince 1992) je vypracována v duchu sblížení a integraci občanů naší republiky a současném pěstování národnostního uvědomování v nápomoci národnostního školství, jehož prostřednictvím je žákům zajišťováno vzdělání na úrovni jiné školy stejného typu. Cílem je vybavit žáky vzděláním, které jim umožňuje zapojení do dalšího života či studiu na další škole.

V současnosti je platný školský zákon č.561/2004 Sb. ze dne 24. září 2004, jenž zajišťuje svým ustanovením § 13 vzdělávání národnostních menšin v jazyce národnostní menšiny.

Listina základních práv a svobod v čl. 25, odst. 2, písm. c) rovněž zajišťuje národnostním a etnickým menšinám právo účastnit se řešení věcí týkajících se národnostních nebo etnických menšin.

MŠMT ČR má zřízenou komisi pro otázky národnostního školství, která zároveň působí jako koordinační a poradní orgán v těchto otázkách. Je zastoupena polskou, slovenskou, německou a romskou národností.

Současný stav romské populace bychom mohli nazvat stavem neuspokojivým a to i v otázce vzdělanosti. Tento stav má neblahé následky v oblasti kulturní, sociální i ekonomické a také v oblasti národnostního porozumění. Věcí, která se musí změnit v přístupu k romské populaci je věc vzdělávání a přístupu školského systému k této záležitosti. V tomto přístupu je povinností zohlednit kulturní, etnickou a sociální odlišnost romských žáků. V tomto ohledu je kladena velká zodpovědnost na školy, které by měli zajistit kvalitu výchovné složky vzdělávacího procesu a působit na své žáky v oblasti tolerantního soužití.

K hlavním úkolům při této práci patří zejména:

- postavit se neúspěšnosti romských žáků v počátcích školní docházky způsobené zejména nedostatečnou dovedností jazyka a v mnohých případech celkovou sociální situací

-
- zvolit takové prostředky, které by motivovaly žáky a rodiče ke vzdělávání s ohledem na situaci romských žáků
  - pracovat s ohledem na přednosti, nadání a schopnosti romských žáků s jejich využitím pro specifickou přípravu na povolání a občanský život

5.1.1 MATEŘSKÁ ŠKOLA

Ve spolupráci s občanskými subjekty a romskými politickými institucemi zvýšit počet romských dětí, které budou navštěvovat mateřskou školu, alespoň dva roky před nástupem do školy.

V mateřské škole zajisti příznivé podmínky pro výchovu romských dětí:

- použití romštiny jako neformálního jazyka, který má pro děti emocionální zabarvení, pomocí dobrovolných spolupracovníků z řad romského obyvatelstva nebo konverzačním minimem romštiny ze strany učitelky
- vytváření základů českého jazyka u romských dětí
- současné rozvíjení jazyka jak romského tak českého, romštinu zejména používat jako prostředku k lepšímu pochopení češtiny

V krátkodobých kurzech připravit romské spolupracovníky na funkci pomocného pedagogického spolupracovníka současně vypracovat motivační a akcelerační projekty pro rozvoj dětí z málo podnětného prostředí.

5.1.2 ZÁKLADNÍ ŠKOLA

Od začátku povinné školní docházky:

- vytvářet příznivé podmínky a atmosféru vedoucí k rozvoji romského dítěte, utvářet pocit lidské důstojnosti zejména pozitivními informacemi z historie a kultury Romů
- zřizování vyrovnávacích tříd jako jeden z hlavních úkolů, které pomohou dětem od 1. ročníku překonávat jazykovou bariéru při vstupu do školy
- vybudovat a následně zrealizovat počty tříd s rozšířenou hudební a pohybovou výchovou se zaměřením na romské žáky
- v družinách se specializovat na zájmové činnosti pro romské žáky, které se zaměřují na jejich přirozené schopnosti a zájmy, jako jsou tanec, hudba apod.

-
- dle možností školy zavést romštinu jako nepovinný předmět
  - v učivu a osnovách zařadit výchovu, která se zaměřuje na pochopení ostatních etnik a kultur jako jsou např. Romové

5.1.3 STŘEDNÍ ŠKOLA

- zřizovat speciální rodinné školy pro žáky, kterým se nepodařilo úspěšně dokončit základní školní docházku a pro absolventy základních speciálních škol
- ve výuce se zaměřit na doplnění chybějícího učiva a na získání dovedností ohledně vedení domácnosti, péče o rodinu a děti, základy vaření, šití apod.
- získání základní občanské orientace
- zaměřit se na kvalifikaci a profesionální uplatnění

5.1.4 ODBORNÁ UČILIŠTĚ

- vytvářet podmínky pro romské žáky aby se mohli uplatnit v oborech příbuzných jejich tradicím
- zřizovat specifické učňovské obory jako košíkářství, hrnčířství, kotlářství apod., obory potřebné i pro jiné společenské uplatnění jako jsou oděvnictví, stavebnictví, sklářství, kadeřnictví, opravy a výrobu hudebních nástrojů
- zřizovat kurzy pro romské občany, kteří by později mohli pracovat jako romští asistenti ve školách popřípadě jako pomocní pracovníci ve zdravotnictví a sociální péči
- romské mládeži bez dosaženého základního vzdělání umožnit pomocí kurzů si toto vzdělání doplnit

5.2 STRATEGIE MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR PRO ZLEPŠENÍ VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÝCH DĚTÍ – VERZE 2001

Text vychází ze zprávy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR zpracované PaEA. Kurtem Tomkem a Bc. Albinou Tancošovou.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy si uvědomuje naléhavost otázky integrace Romů do většinové společnosti, rovnosti v dosažení vzdělání, proto se touto otázkou zabývalo a později přijalo tuto strategii pro zlepšení celkové situace vzdělávání romských dětí.

V době vzniku tohoto dokumentu panovaly více než příznivé podmínky pro vznik této strategie.

Deklarovaná vůle vlády, která byla projevna ustanovením Mezirezortní komise pro záležitosti romské komunity a dalšími vládními usneseními. Mezinárodní kontext, který podporuje jednoznačně práva menšin a je jim celkově nakloněn. Silné emancipační hnutí uvnitř romské komunity, které má v důsledku trvalý vliv na zlepšení otázky vzdělávání romských dětí. Romská komunita se nesnaží být jen pozorovatelem snah většinové společnosti o nápravu při vzdělávání Romů, ale stává se rovnocenným partnerem při pořádání různých akcí a zároveň se stávají i samotným iniciátorem takových vyrovnávacích akcí.

5.2.1 ZÁKLADNÍ CÍLE STRATEGIE

- Podpořit romské etnikum ve všech stupních vzdělávání i po něm, ve snaze o co nejlepší zařazení.
- Zkvalitnění vzdělávání Romů a následně zlepšení jejich zaměstnanosti a tím pádem i sociální postavení.
- Rozvíjet nadále romskou kulturu a tradici.
- Podpořit směřování společnosti v České republice k multikulturalitě a jednotnosti.

5.3 KLÍČOVÉ OBLASTI STRATEGIE

Zlepšení celkové situace Romů je otázka, kterou se zabývají velmi intenzivně i sami Romové.

Naléhavost tohoto problému v posledních letech je více než zřejmá. Existence Mezirezortní komise pro záležitost romské komunity vlády ČR, různých sdružení a nevládních organizací.

Spolu s velkým množstvím dokumentů a odborné literatury umožnilo shromáždit mnoho dat, pro vypracování klíčové strategie k zlepšení otázky vzdělávání romských dětí.

Nespornou výhodou při zpracování strategie byla zkušenost resortu pořádáním některých typů vyrovnávacích akcí. Ze zkušeností je zřejmé, že východiskem z dané situace, bylo vypracování komplexního systému, který bude mít určitou strukturu s prvky zpětné vazby a evaluace a zároveň zajistí efektivitu vynaložených prostředků a sil:

- předškolní přípravu pro úspěšné zvládnutí školní docházky
- osvěta v oblasti romské kultury, jazyka a dějin pro romské děti a ostatní zájemce
- podpora během školní docházky

-
- podpora studentů během doby studia a následná pomoc při výběru povolání
  - podpora v oblasti smysluplného trávení volného času
  - šíření informací o romském etniku
  - zaměření výchovy na toleranci a odbourávání předsudků mezi dětmi
  - podpora při začlenění multikulturní výchovy do vzdělávání pedagogů

Při realizaci této strategie je mezirezortní spolupráce, v níž si jednotliví partneři budou plnit úkoly v rámci svých kompetencí.

5.4 ROZPRACOVÁNÍ KLÍČOVÝCH OBLASTÍ DO JEDNOTLIVÝCH STRATEGIÍ

5.4.1 PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA A PŘÍPRAVA K ÚSPĚŠNÉMU ZAHÁJENÍ A ZVLÁDNUTÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Doba před nástupem do školy je důležitá pro budoucí vzdělávání a životní dráhu dítěte. Velká část romských dětí je již v tomto období velmi znevýhodněna svým sociokulturním prostředím a svoji školní docházku začíná nepřipraveno. Změny v této oblasti lze dosáhnout některými v praxi již ověřenými kroky. K tomu aby se romské děti vyrovnaly s některými handicapem, především s jazykovým, je třeba zajistit jejich návštěvu předškolních zařízení již od tří let věku dítěte. V tomto by měl pomoci připravovaný školský zákon o povinné docházce do předškolních zařízení minimálně jeden rok před započítáním povinné školní docházky a to bezplatně. Na romské rodiny je žádoucí působit v tomto smyslu, prostřednictvím romských asistentů při okresních úřadech. V oblastech s větším výskytem romského obyvatelstva zvýšit počet asistentů, kteří budou mít za úkol předcházet komunikačním a adaptačním problémům dětí. Pomáhat v případě problémů s komunikací mezi školou, žáky a jejich rodiči. V tomto ohledu mohou být nápomocny i místní romské organizace. Finanční podpora pro školy bude muset být používána přímo (stravování, školní potřeby, náklady na cestu do školy apod.). Tato cesta a pomoc se jeví jako velmi perspektivní, nicméně ji bude dosahováno v delším časovém horizontu, řádově pět až deset let. Během této doby bude krátkodobějším cílem pomoci dětem se zvládnutím jazykové bariery, popřípadě s handicapem, který způsobuje odlišné sociokulturní prostředí. Dalším úkolem je zřízení dostatečného počtu přípravných tříd v mateřských a základních školách, které dětem usnadní přechod do školního prostředí. V tomto úkolu by neměly být kladeny státní správě a zřizovatelům žádné překážky a měla

---

by být zajištěna dětem řádná podpora v počátcích jejich vzdělávací dráhy. Dotační politikou je třeba zajistit, aby nebyly překážkou ke vzdělání finanční nároky, které jsou během studia kladeny na rodinu dítěte. Učebny by měly být dostatečně materiálně vybaveny učebními pomůckami, metodickým materiálem a didaktickými prostředky.

5.5 PODPORA BĚHEM POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Využití rámcového vzdělávacího programu při sestavování školních vzdělávacích programů.

Začlenit do výuky zohlednění kulturní identity romských dětí a témat z romské historie, kultury a jazyka. Vzdělávat vedoucí pracovníky školství, tak aby byli schopni uplatnit rámcový vzdělávací program s ohledem na potřeby minority v dané škole. V rámci potřeby zřizovat nová pracovní místa vychovatelů a romských asistentů ve školách a v zařízeních ústavní a ochranné výchovy. Těmto asistentům zajistit podmínky, kterým jim zajistí dlouhodobou a systematickou podporu. Směřovat je k dalšímu vzdělávání, které bude mít za důsledek zvýšení jejich odborné způsobilosti a zlepšení komunikačních vztahů mezi učiteli a romskými asistenty. Vytvořit systém usnadňující přechod žáků z programu speciálních škol do základních škol. Zpracovat výukové a metodické materiály pro doučování s využitím zkušeností z posledních deseti let s individuální integrací žáků. Žákům, kteří se rozhodli pro přechod ze speciálních škol do základních škol zajistit možnost doplnit si jazykové vzdělání. Zajistit jim podporu a pomoc v tomto přechodu, formou doučování, vhodných učebních pomůcek, programů a kurzů. Zdokonalovat programy pro doplnění základního vzdělání pro žáky z nedokončených základním vzdělání, kteří si jej chtějí doplnit. Motivovat romské žáky k získání středoškolského vzdělání a poskytnou jim podporu a možnost připravit se na zkoušky na střední školu. V této situaci by mohly být nenahraditelnými vzory právě romští poradci a asistenti. Nabídnout vzdělávací kurzy mladým romským matkám.

5.5.1 PORADENSKÉ ČINNOSTI PŘI VÝBĚRU POVOLÁNÍ

Vytvořit systém pomoci na všech úrovních.

Ve škole:

- pedagogický asistent
- výchovný poradce

Na úřadu práce:

- informační a poradenské středisko pro volbu povolání

Zapojit i rodiny na spoluúčasti při rozhodování a zároveň jim zajistit dostatek informací a praktické pomoci.

Hlavním cílem je zajistit dítěti vhodný obor a jeho zdárné zakončení, v tomto ohledu spolupracovat s místní romskou komunitou.

5.5.2 PODPORA ŽÁKŮ A STUDENTŮ VE VZDĚLÁVÁNÍ

Zřídit institut poradce, který bude studentům pomáhat řešit jejich sociální, studijní a jiné problémy.

Pokračovat ve finanční podpoře studentů. Podporovat studenty středních škol, kteří chtějí pokračovat na vysoké škole. Nabízet jim programy, které by je připravovaly k přijímacímu řízení na tento typ škol. Poskytovat též finanční podporu v kurzech k přípravě na přijímací řízení na VŠ.

5.5.3 PODPORA SMYSLUPLNÉHO TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

Je přirozenou potřebou mladých lidí provádět různé aktivity ve svém volném čase. Kvalita těchto činností závisí především na podmínkách, za kterých se uskutečňuje a to i jejím organizování. Je tedy velmi důležité podporovat organizace a sdružení, které se touto činností zabývají. Využívat této oblasti života setkávání a integraci romských dětí mládeže. Z hlediska dlouhodobých pozitivních zkušeností se jeví jako velmi výhodné podporovat střediska volného času a podobná zařízení v práci s mladými Romy. V oblasti ve kterých se to již povedlo, mohou inspirovat ostatní.

5.5.4 PODPORA UMĚLECKÉHO NADÁNÍ ROMSKÝCH DĚTÍ

Hudba, tanec, výtvarná oblast, to jsou činnosti, pro které mají romské děti talent.

K rozvoji tohoto talentu, získání a udržení zájmu dětí o tuto činnost je třeba děti podporovat ve školách s rozšířenou hudební, výtvarnou a pohybovou výukou. Školy a třídy vybavovat hudebními nástroji a dalšími učebními pomůckami.

Dále podporovat romské děti s nadáním k návštěvě základní umělecké školy prostřednictvím finanční podpory úplnou nebo částečnou úhradou školného. Pomáhat při přípravě k přijetí ke studiu na konzervatořích a uměleckých středních školách.

5.5.5 ŠÍŘENÍ INFORMACÍ O ROMECH

Zajistit informovanost pedagogických pracovníků, škol a školských zařízení s cílem motivace pro získání podpory při vzdělávání romských žáků.

Ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, bude tato snaha podpořena vydáváním publikací s touto tematikou. Bohatě budou zásobena pedagogická centra, zřízena ve všech krajských městech.

Informovat veřejnost prostřednictvím všech dostupných medií.

5.5.6 VÝCHOVA K TOLERANCI

Tyto tendence musí probíhat na všech stupních školní výchovy od mateřských škol, až po školy vysoké. Je důležité, abychom děti vedly k soužití s romskou minoritou bez jakýchkoli předsudků a odbourávali vžitá stereotypy, připravovali prostředí, které je informační, šířili na předávali zkušenosti.

5.5.7 PŘÍPRAVA PEDAGOGŮ

Pedagogové jsou hlavním pilířem v celé záležitosti vzdělávání romského etnika a hlavně na nich záleží, jak se splní všechna předsevzetí tohoto dokumentu. Právě proto je důležité ve vzdělávání pedagogů zohlednit právě problematiku vzdělávání národnostních a etnických menšin, jejíž jedním z cílů je odbourat předsudky existující ve vztahu k romskému a jiným etnikům. V tomto úkolu nám mohou být nápomocny zahraniční instituce, které mají již bohaté zkušenosti se vzděláváním Romů a ostatních minorit.

Pro lepší informovanost budou pedagogické školy, pedagogicko sociálně zaměřené vyšší odborné školy a pedagogické fakulty, zásobeny v dostatečném množství literaturou k multikulturní výchově.

Romským asistentům bude umožněno doplnit si vzdělání tak, aby měli standardní pedagogické vzdělání.

Je nutností zřídit centrální pracoviště, které bude shromažďovat odborníky z oblasti multikulturní výchovy a zároveň bude napojeno na mezinárodní pracoviště a mezinárodní odbornou komunitu.

Pro vzdělávání pedagogů využít možností Romského muzea v Brně i s jeho informační a odbornou kapacitou.

Jedním z úkolů organizací zastřešující odborníky v této oblasti je za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, vytvářet a vydávat v dostatečném množství příručky manuály a publikace zabývající se multikulturální výchovou se zaměřením na metodiku práce s romskými dětmi.

V oblasti vzdělávání pedagogů je důležité, aby bylo zajištěno vzdělávání v multikulturální výchově a toto vzdělání aby bylo následně doplňováno a stalo se trvalou oblastí vzdělávání. V první etapě by mělo být doplněno na úrovních učitelek mateřských škol.

---

6 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ZAHRANIČÍ

6.1 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ NA SLOVENSKU

Na území Slovenské republiky se zaváděly v posledních přípravné třídy takzvané nulté ročníky. Hlavním cílem těchto tříd je snížení neúspěšnosti ve škole a to zejména žáků pocházejících se sociálně či jazykově znevýhodněného prostředí. Problémový vztah ke škole jako takové má za důsledek častou absenci na školním vyučování, toxikomanii a delikvenci těchto dětí. V programu nultého ročníku byl zohledněn tento fakt a cílem výchovně - vzdělávacího procesu bylo působení na dítě, které kompenzovalo především základní návyky v oblasti sociální a kulturní. V neposlední řadě také kompenzaci společenských návyků.

Do nultých ročníků se zařazují děti, které k 1. září dosahují věku povinné školní docházky, ale nepředpokládá se jejich úspěšnost v 1. ročníku, většinou jde o děti s jazykovou bariérou, v praxi se projevilo, že tyto děti v porovnání s běžnou populací mají velmi špatnou zkušenost ze sociálně zanedbaného prostředí.

Výchovný program nultých ročníku je velmi pestrý prolíná se v něm výchovně – vzdělávací systém s výchovnou prací mateřské školy a částečně plnění osnov 1. ročníku základní školy.

V nultém ročníku pracují dva pedagogové s kladným přístupem k romskému etniku a zároveň s odbornou způsobilostí. (Zelina 2002)

6.1.1 ORGANIZACE ZŘIZOVÁNÍ NULTÝCH ROČNÍKŮ

V lokalitách s největším počtem romských dětí a dětí pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí realizační tým zjistí počet dětí, které splňují podmínky zařazení do nultého ročníku.

Počet tříd a pedagogických pracovníků pro celý okres se zajistí podle počtu zjištěných dětí a předběžné diagnostiky. Třídy nultého ročníku budou zařazeny do struktur příslušných škol. V tomto ohledu se doporučuje do přípravy dětí do nultého ročníku zapojit také rodiče dětí.

Smysl cíl a zaměření jednotlivých tříd je nutno prodiskutovat s pedagogickými pracovníky jednotlivých škol, ve kterých budou nulté ročníky zřízeny a to na pedagogických radách.

Ze stanoviska musí být zřejmé, jakou funkci budou plnit nulté ročníky v dané lokalitě. Je zapotřebí přesně definovat jaké nároky budou kladeny na jednotlivé nulté ročníky a jakým směrem se budou v budoucnosti ubírat a co se od nich očekává. Nulté ročníky by měli být v zásadě otevírány v prostorách základních škol.

6.1.2 ORGANIZACE A UČEBNÍ PLÁN NULTÝCH ROČNÍKŮ

Návštěva nultého ročníku je v době od 8⁰⁰ do 16⁰⁰ hodin. V případě dřívějšího příchodu či pozdějšího odchodu, zajišťuje dozor školní družina.

Cílem bylo zajistit dítěti podnětné prostředí pro školní docházku. Výuku zajišťují dva učitelé, učitelka základní školy a učitelka mateřské školy. Výukové jednotky nejsou nijak časově omezovány.

Učební plán náplň nultého ročníku:

- dětem ze sociálně znevýhodněného a málo podnětného prostředí musí být zajištěny vyhovující podmínky pro vstup do 1. ročníku základní školy
- dětem zajišťovat alternativní způsoby výuky. Pocitem úspěšnosti vytvořit kladný vztah ke škole a vzdělání
- do života dětí vnést řád a smysl pro povinnost, rozvíjet jejich kulturní, společenské a sociální návyky
- zapojit rodiče do mimoškolní činnosti a vzbudit v nich zájem o práci ve škole, o úspěchy a problémy dítěte
- utlumit celkovou neúspěšnost romských dětí v 1. a 2. ročníku základní školy

Obsahová část učiva je rozdělena na měsíce a týdny, denní výuku si určuje jednotlivý pedagog. Pracovní listy používané pro výuku sestavuje metodické oddělení. V případě, že to situace vyžaduje, mohou být i dvoujazyčné. Pro výuku se také používají učebnice 1. ročníku základní školy. Hodnocení žáků je ústní.

Během vyučování každý pedagog pozoruje mentální vývoj každého dítěte. Výsledky jsou zaznamenávány. V tomto ohledu spolupracují učitelé s pedagogo – psychologickým poradcem, který je přidělen každé třídě. Tento poradce sleduje psychický vývoj dětí a úzce spolupracuje s pedagogy a popřípadě s rodiči dítěte.

Souběžně se socializací je uplatňována jazyková příprava a částečné plnění osnov 1. ročníku základní školy.

Tyto třídy nultého ročníku jsou brány jako součást dané školy, jako rovnocenné třídy se specifickým programem.

Měsíčně jsou metodickým oddělením školské správy organizovány pedagogické rady, kde se setkávají vyučující a diskutují o aktuálních problémech v oblasti metodické, didaktické a psychologické. Problémy se zde hodnotí a řeší. Videozáznamy pořízeny v jednotlivých školách při výuce jsou cenným materiálem při výměně zkušeností jednotlivých škol. (Šotolová 2008)

6.1.3 SLOVENSKÝ SYSTÉM DROMUS

D - docházka do školy

R - regulace a řízení, autoregulace

O - obsah vzdělávání

M – metody edukace Romů

U – učitel

S – suportivní služby, společnost, zpětná vazba

D – docházka do školy

Je důležité, aby se romské děti staly co nejdříve součástí vzdělávacího systému, tím že začnou co nejdříve navštěvovat mateřskou školu.

Zelina uvádí, že zlepšení procesu docházky se dá napomoci tím, že starší dítě doprovází mladšího sourozence, dítě doprovází rodič nebo asistent pedagoga.

V budoucnu je důležité zpřísnění legislativy např. nevyplácet sociální podpory a přídatky na dítě nebude - li zajištěna řádná docházka dětí do školy.

Vytvořit systém, který bude motivovat romské obyvatelstvo k celoživotnímu vzdělávání. (Zelina a kol., 2002)

R - REGULACE A ŘÍZENÍ, AUTOREGULACE

Je zcela nezbytné, aby byl systém vzdělávání Romů regulován a řízen.

„Na zlepšení vzdělávání Romů se významnou měrou podílí moderní management edukačních procesů, jakož i personální management.“(Zelina a kol.,2002, s.117)

Kvalitní management definuje výchovné a vzdělávací cíle tohoto procesu při programu přihlíží na specifika romské populace, zároveň kontroluje výsledky dostupnými standarty, jako je zpětná vazba apod. zároveň zajišťuje kvalitní pedagogy a personál a po té pravidelně vyhodnocuje výsledky jejich práce.

„Autoregulace je mechanismus, který utváří, usměrňuje a řídí naše jednání, ale nejen jednání, ale i myšlení, emoce, city, touhy, nálady.“(Zelina a kolo. 2002, s.118)
Autoregulace vede k úspěchům ve všech činnostech lidského chování.

„Učitelia a vychovávateelia si často stavajú nesprávne ciele alebo majú predsudky voči disciplině a autoregulácii Žižkov, a potom, prirodzene, výchovne zlyhavajú, čo je u rómskych detí umocnené nedoverou v nerómskych učiteľov, ktorí, podľa ich predsudku, postoja, nechápu, rómsku dušu.“(Zenina a kol. 2002, s. 122)

O – OBSAH VZDĚLÁVÁNÍ

Obsah by měl odrážet přirozené potřeby dětí a měl by také přihlížet k jejich zkušenostem a zájmům.

Je zapotřebí:

- zestručnit obsah osnov a přiblížit je běžnému životu dětí
- soustředit se na rozvoj jazykových a komunikačních dovedností
- zohlednit rozdíly v jazyce českém a romském
- nepodceňovat vliv kompenzační výchovy

M – METODY EDUKACE ROMŮ

„Metody vzdělávání Romů vycházejí z potřeb rozvoje osobnosti romského dítěte prostřednictvím rozvoje kognitivace, emocionality, motivace, sociability, autoregulace a kreativity.“(Zelina a kol., 2002, s. 140)

- rozvíjí kognitivní funkce a procesy
- obsahují osobností změny v její dynamice a růstu tak regrese a stagnace

-
- zahrnují vliv vnějších faktorů na tvorbu a přeměnu osobnosti a zároveň tento vliv zkoumají a odhadují jeho míru
  - vykonávají se hrou, setkáváním, vzájemnou interakcí, učením, uměleckou činností a odpočinkem
  - jejich obsahem je vzdělávání a vyučovací předměty

„ Akceptovat romského žáka znamená vyslovit mu důvěru, povzbuzovat ho, ukazovat mu pozitivní očekávání, ukázat mu lásku, péči, přátelství. Největší profesionální schopností a mistrovství učitele je mít rád žáky, které nikdo nemá rád, povzbuzovat je a věřit těm, kterým nikdo nevěří!“ (Zelina a kol. S 147)

U – UČITEL

Je žádoucí aby každému učiteli byly zabezpečeny řádné podmínky pro jeho pedagogickou činnost a to jsou:

- sociální politika státu
- zvláštní ohodnocení
- menší počet žáků ve třídě
- speciální příprava pro tuto práci
- pomoc veřejnosti (zřizovatele školy, rodičovských sdružení, nadací, apod.)

S- SUPORTIVNÍ SLUŽBY, SPOLEČNOST, ZPĚTNÁ VAZBA

Tento systém obsahuje:

- podpůrné služby škole z vnějšího prostředí
- zapojení do celospolečenského systému, který bude navazovat
- podpora škol v materiálním zabezpečení (pomůcky, text, učebnice apod.)
- zpětná vazba ze strany inspekce, zkoušek studentů, posouzení různými experty apod.

6.2 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V RAKOUSKU

Na území Rakouska se v současnosti vyskytuje celkem pět hlavních skupin Romů jsou to:

- Sintí do Rakouska přišli kolem roku 1900 z jižního Německa a Čech
- Romové z Burgenlandu (přišli v roce 1500 z Maďarska)
- Lovárové (přišli v 19 a 20 století z Maďarska a poté ze Slovenska a Maďarska)
- Kalderaši (přišli v šedesátých letech ze Srbska)
- Arlijové (neboli Erli, přišli do Rakouska v šedesátých letech z Makedonie a Kosova)

Původních Romů v Rakousku žije velmi málo a to z toho důvodu, že byli za 2. světové války během holocaustu téměř vyhlazeni. Většina Romů žijících v dnešním Rakousku pochází z bývalé Jugoslávie. Každý rok po řadu let dojížděli do Rakouska za sezónní prací. V první polovině devadesátých let na jejich území vypukla válka a oni byli nuceni zůstat.

Rakouský vzdělávací systém je v celém státě jednotný. Od roku 1993 umožňují rakouské národní školy integrované vzdělávání, které se týká dětí, jejichž rodný jazyk je jiný než němčina. Jelikož rakouská vzdělávací politika má odmítavé stanovisko k segregaci nejsou tyto děti nijak odděleny od běžných žáků.

Zápis do školy u takovýchto dětí probíhá standardním způsobem jako běžný zápis. Jazyková znalost němčiny se nijak standardně neověřuje, až učitel zjistí či dítě rozumí nebo naopak.

Pokud učitel zjistí, že znalost jazyka je nedostatečná dostane dítě status „mimořádného“ žáka a to na dvanáct měsíců pokud tato doba nestačila dítěti na osvojení jazyka může být tato doba vedením školy prodloužena o dalších dvanáct měsíců což je doba maximální, pokud je žákovi přidělen status „řádný“ již nemůže být navrácen zpět.

Po dobu trvání statusu „mimořádný“ není žák hodnocen z předmětů, ve kterých nemůže být úspěšný z hlediska jazykové bariéry. Hlavním cílem tohoto přístupu je osvojení si jazyka a řádné začlenění a integraci do společnosti.

Další z přístupů v rakouském školství hovoří o tom, že uchování a rozvoj mateřského jazyka nesmí být zastaveno a to z důvodu zachování vlastní identity. Učení v romském

---

jazyce je v Rakousku ztíženo s ohledem na rozmanitost skupin Romů a jejich jazykové pestrosti.

Ve zprávách Evropského střediska pro práva Romů se uvádí, že právní předpisy týkající se menšin v Rakousku rozlišují mezi „autochtonními“ Romy a Romy ostatními. To v praxi vede k situaci, kdy jsou přistěhovalí Romové z Balkánu vystaveni velké míře institucionální diskriminace, zatímco ve prospěch Romů rakouského původu vydává stát značné prostředky (Clough, 2002, S. 17).

6.3 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ VE ŠPANĚLSKU

V životě španělských Romů se více než v jiných částech Evropy projevuje jejich nezávislost a vzdorovitost vůči většinové společnosti. Španělští Romové prahnou po nezávislosti za každou cenu, práce v uzavřených prostorách se jim příčí víc než cokoli jiného. Vyrostli na čerstvém vzduchu a tam také chtějí pracovat. Pracují ve volném rytmu, neumí ani nechtějí dodržovat nějaký pracovní řád či jiné omezení. Hlavním jejich motem je odlišnost a nezávislost za každou cenu. Školu berou jako nutné zlo a stačí jim k tomu, aby se naučili psát a počítat za účelem získání řidičského oprávnění, jelikož žijí v tržním hospodářství a řízení auta je pro ně nezbytné.

Živí se převážně podomním prodejem, sběrem železného šrotu a sezónními pracemi. Asi pětina Romského obyvatelstva žije kočovným způsobem.

Španělští Romové žijí v silném nepřátelství s většinovou společností „payos“(obdoba gadžo).

Státní program na podporu vzdělanosti a integrace španělských Romů

Stát v tomto ohledu poskytl nemalé finanční prostředky na vylepšení nerovnováhy na úrovni vzdělání. Do programu byly zapojeny stovky učitelů, kteří usilovali o vyvinutí systému na podporu sociálně slabých žáků.

Již koncem sedmdesátých a počátkem osmdesátých let byly provedeny první pokusy o zlepšení vzdělanosti romských dětí, do té doby bylo běžné, že se děti nevzdělávaly. Takovýchto dětí byla až polovina. Běžným stavem byl analfabetismus. (Šotolová 2008)

Významný obrat ve vzdělávání těchto skupin obyvatel byl rok 1993. Byl vydán královský výnos „ o vyrovnávacím vyučování“, byla tím otevřena cesta dalším programům, které

---

měli zlikvidovat handicap, které vznikaly žákům znevýhodněného sociálního prostředí při pokusech o integraci do běžného vzdělávacího systému.

Hlavní body programu byly:

- vytvoření podpůrných středisek pro školy
- otevření speciálních kurzů pro mladistvé
- systém stipendií a finančních podpor

Byl vytvořen flexibilní systém, do kterého se zapojily stovky pedagogů a škol. Byly do něho zahrnuty tisíce žáků. Celý systém se více zabýval potřebami znevýhodněných dětí a bral větší ohled na jejich sociokulturní odlišnosti.

V dnešní době pomalu stoupá počet Romů dosahujících na vyšší vzdělání v současnosti je asi 300 Romů studujících na univerzitě. Španělské ministerstvo pro vzdělání a vědu uvádí ve svých statistikách, že 59% romských dětí se účastní předškolní docházky, 57% z nich chodí do základní školy (přičemž 35% z této skupiny má průměrné nebo nadprůměrné známky, 43% má známky podprůměrné a 22% má výsledky velmi špatné. Negramotnost mezi dospělými španělskými Romy dosahuje asi 33%. (Clough 2002)

PRAKTICKÁ ČÁST

---

7 ROZHOVOR S IDOU KELAROVOU

Českých Budějovicích probíhal ve dnech 13. -15. 4. 2012 workshop Idy Kelarové. Jelikož to byla velká příležitost dozvědět se něco ze života romské minority přímo z jejího středu a bez obalu hovořit o všech žhavých tématech dnešní doby, která jsou s touto problematikou spojena, neváhal jsem ani minutu a využil této možnosti a vyrazil do krásného jihočeského města na setkání s touto zajímavou osobností.

Ihned po příjezdu do kulturního domu Slávie na mne dýchl duch zajímavého workshopu, z velkého sálu se linuly tóny romské hudby, které nenechají vnímavého člověka v klidu.

Já: „Dobrý den Ido, jmenuji se Zdeněk Babor a jsem studentem ZČU a chtěl bych od Vás malý rozhovor pro svou bakalářskou práci, pokud si na mně uděláte 20min čas?“

Ida: „Dobrý den já jsem Ida Kelarová, bohužel na Vás nemám mnoho času, popravdě ho nemám vůbec a k rozhovoru jsem svolila, protože prý sem jedete až z Plzně.“

Já: „ Ano to je pravda.“

Ida: „Nevím, kam bychom se posadili, je tu všude plno. Snad nám postačí na chvíli přístupová chodba.“

Já: „To nám určitě v našem rozhovoru nezabrání.“

„Ido hned na začátku bych se Vás chtěl zeptat, jak je to podle Vás s nezakořeněností Romů a jejich kulturou?“

Ida: „Romská kultura je stále živá. Žije si svým vlastním životem, většinová společnost ji, ale nevnímá, jelikož romské písničky se na českých rádiích vůbec nehrají. Slyšíte tam jen samou Vondráčkovou a Zagorku, které tam hrály už za mého dětství a novým věcem se brání a romské kultuře také. Je to podle mne velká škoda. Zním spousty výborných romských muzikantů, kteří by je strčily do kapsy. Bohužel nemají tu příležitost.

Romové si hrají proto své písně doma a tam také jejich kultura nadále žije.“

Já: „ Je přeci, ale několik Romů, kteří se prosadily např. Věra Bílá.“

Ida: „Věra Bílá se prosadila především díky svému manažerovi. Je to Čech žijící ve Francii, velice schopný člověk, který má na jejím úspěchu velikou zásluhu.“

Já: „Nakonec, ale svým přístupem Věra Bílá svůj úspěch zmařila.“

Ida: „ Je to tak jak říkáte, její přístup ji o vše připravil.“

Já: „Stále slyšíme, že jsou Romové nepřizpůsobiví a nechtějí pracovat.“

Ida: „Řekla bych, že 80% Romů jsou platnými občany tohoto státu. Starají se o své děti, chodí do práce a mají doma uklizeno a 20% je těch nepřízpůsobivých, kteří se žijí pochybným způsobem.“

Je to velký problém u těchto lidí, dětem z takovýchto rodin schází vzory, podle kterých by se mohly orientovat, nemají vzdělání bez vzdělání práci a jejich životu schází cíl. V tomto duchu vychovávají svoje děti a přenáší se to na další generaci, další rodiny a je to takový začarovaný kruh.“

Já: „Jak myslíte, že by se to dalo napravit? Viděl jsem moc hezký pořad v televizi o učitelích ve speciálních školách. Učily se od dětí romské písničky a pak je to ve škole všechny moc bavilo, učitelé se jim snažili přiblížit, udělali ten první krok a dětem se tento přístup moc zamlouval a vykazovaly lepší školní výsledky.“

Ida: „Ano to je ten způsob, kterým si k nim najdete tu cestu, přes jejich kulturu. Písňe a tanec jsou jim velice blízké.“

Vím o tom své, jezdíme s mými spolupracovníky do základní školy v Ostravě Kunčičkách, kde se snažíme na děti touto cestou působit.

V roce 1998 jsem založila občanské sdružení MIRET a touto cestou se snažíme s ostatními členy sdružení o propojení našich kultur s většinovými a především o pomoc a hledání talentů mezi romskou mládeží. Je to ta správná cesta jak jim dát v životě příležitost a cíl. Často narážíme v romských osadách na Slovensku na děti, se kterými nikdo nepracoval a ani nebyly v životě za hranicemi osady a bez této práce by jejich talent nebyl nikdy nalezen a zúročen.“

Já: „Hodně Romů opouští naši republiku, v čem vidíte problém této migrace.“

Ida: „Těch důvodů je více, především rasismus v České republice a za druhé špatná životní úroveň některých Romů a ve snaze zlepšit svůj život opouští naši republiku.“

Já: „V Anglii prý neexistuje tak silný rasový tlak na Romy jako u nás?“

Ida: „Je to pravda, mám v Anglii dceru a několik známých a kamarádů a nesetkávají se tam s takovou mírou xenofobie jako v České republice a zejména ve školách nejsou děti nuceny přestupovat do žádných speciálních škol jako u nás, mají dobrý prospěch a vůbec daří se jim lépe.“

Já: „Proč jsou podle Vás romské děti tak často přeřazovány do speciálních škol?“

Ida: „Je to zejména proto, že naše kultury jsou odlišné a to včetně jazyka, učitelé se v mnohých případech nesnaží najít si k dětem cestu. Problém s prospěchem a chováním vyřeší odsunem dítěte na speciální školu na základě testů, které nepočítají s odlišností vnímání dítěte z jiného kulturního prostředí. Také jazyk je problém, děti často nerozumí vše svému učiteli vše odkývnou a potom mají v učivu mezery, které se jen prohlubují.“

Já: „V současnosti je aktuální dění ve Šluknovském výběžku jak tento problém vznikl?“

Ida: „To co vidíme v televizi je jedna věc a skutečnost také. Zprávy v televizi jsou často neobjektivní, zaměřují se pouze na senzaci a prodejnost zprávy a to nejen v tomto problému, ale i v jiných záležitostech týkajících se Romů. Bohužel pak se tyto problémy uměle vyostřují a nahrává to rasisticky laděným skupinám. V televizi například neřekli úplnou pravdu o tomto konkrétním případě, celé to vzniklo tak, že nechtěli v restauraci mladým Romům vyplatit výhru z automatů a to proto, že jim není osmnáct let což jim nevadilo, když do automatů peníze házeli a to nebyl jediný případ to se běžně u nás praktikuje.“

Já: „Témat na, které bychom mohli hovořit je ještě mnoho, ale nebudu zneužívat Vaší ochoty a náš rozhovor ukončím. Děkuji ji Vám velice za Váš čas a ochotu. Přeji vám a vašemu týmu hodně úspěchů ve vaší práci.“

Ida: „Nemáte zač, rádo se stalo. Také Vám hodně úspěchů.“

Po našem rozhovoru, jsem ještě prostředí workshopu neopustil, ale pozoroval jeho atmosféru a na závěr shlédl vystoupení všech účastníků s týmem Idy Kellarové. Tento koncert ve mně zanechal veliký kulturní zážitek. Po třídní práci to bylo vyvrcholení jejich vzájemné spolupráce, a i když jsem nerozuměl slovům, tak ke mně píšně promlouvali svými emocemi a já tak věděl o čem jsou. Především o lidském porozumění o propojení dvou kultur a vzájemném obohacení těchto kultur. Na účastnících bylo vidět veliké nadšení pro tuto věc a jejich rozesmáté obličejy a zářící oči hovořily za vše. Jsem velice rád, že jsem se mohl setkat s osobností jakou Ida Kellarová bezesporu je. Mohu říci, že mne toto setkání velice obohatilo a doufám, že bude příjemným zpestřením mé bakalářské práce.

---

8 DOTAZNÍKY

8.1 POPIS ZKOUMANÉHO SOUBORU

K vyplnění dotazníku jsem si vybral celkem dvě cílové skupiny a to žáky a učitele na speciálních školách. Dle mého názoru mají tyto skupiny nejbližší k problémům, kterými se zabývám v mé bakalářské práci. Cílem dotazníku bylo zjistit jak samotný problém s výukou a nezakořeněností Romů vnímají žáci a učitelé, kterých se to týká.

K vyplnění bylo odevzdáno celkem 70 dotazníků pro žáky a 30 pro učitele, vyplněných se vrátilo 48 pro žáky a 8 pro učitele.

Pro své výzkumné šetření jsem si určil následující hypotézy:

H1 : Předpokládám, že informovanost o romské historii nebude na dostatečné úrovni u žáků, ale jen u učitelů.

H2 : Předpokládám, že domácí příprava žáků nebude na dostatečné úrovni.

H3 : Předpokládám, že vzdělání nebudou žáci považovat jako svou prioritu.

H4 : Předpokládám, že jako oblíbené předměty u žáků budou uváděny předměty zaměřené na pohybovou a hudební aktivitu.

H5 : Předpokládám, že snaha ze strany pedagogů měnit něco na svých zvycích nebude velká.

Výzkum byl prováděn ve dvou speciálních základních školách a to v speciální základní škole v Podmostní ulici č. 1 v Plzni a v základní škole praktické v ulici Heyrovského č. 23 v Plzni.

V obou školách se výzkumu shodně zúčastnilo 24 žáků a 4 učitelé.

8.2 POPIS METODY

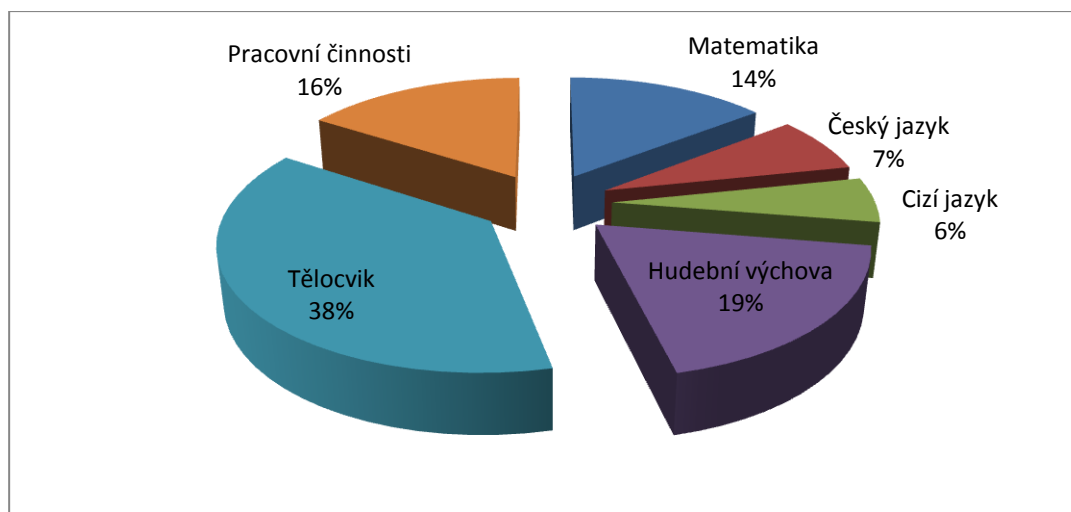
K získání potřebných informací jsem si vybral metodu anonymního dotazníku, který je součástí příloh. Metoda dotazníku je určena pro sběr dat, výhodou tohoto způsobu je získání velkého množství dat v krátkém časové horizontu, nevýhodou je nepřímý kontakt s respondentem. Tím může dojít ke špatnému pochopení otázky a následnému nepřesnému vyplnění. Dotazník by měl obsahovat krátké výstižné a snadno pochopitelné formulace, tak aby neměl respondent problém s jejich pochopením a následným vyplněním. Otázky mohou být uzavřené a otevřené. Já jsem si vybral uzavřené, jelikož jsem se domníval, že žákům zajistí lepší porozumění a následné vyplnění dotazníku.

K mému výzkumu byl použit nestandardizovaný dotazník, který jsem sám sestavil dotazník pro žáky obsahoval celkem 14 uzavřených otázek a 8 uzavřených otázek v dotazníku pro učitele. Otázky byly formulovány písemně.

8.3 VYHODNOCENÍ A ZNÁZORNĚNÍ V GRAFU

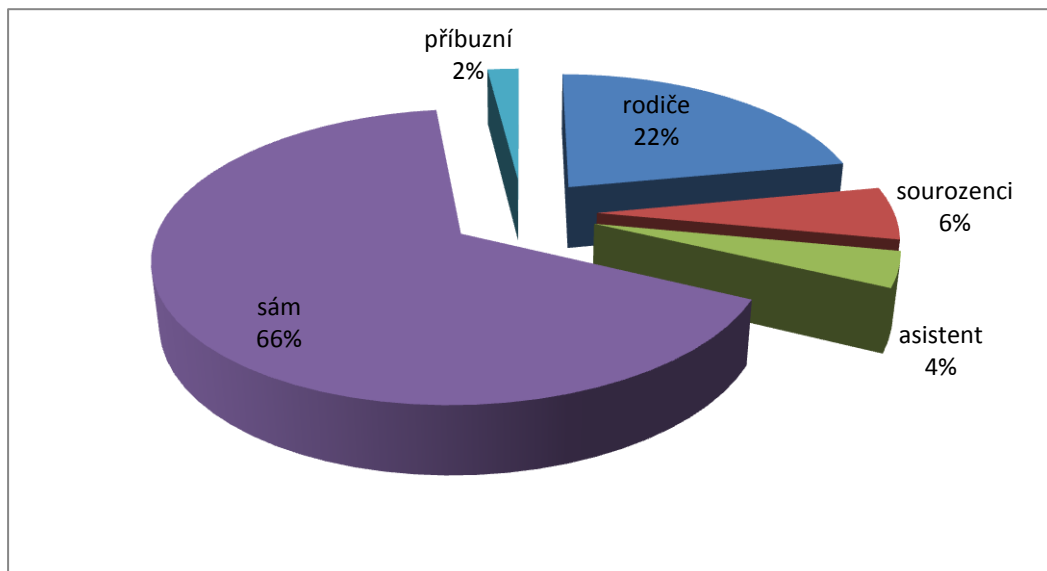
8.3.1 DOTAZNÍK PRO ŽÁKY

OTÁZKAČ.1 - KTERÝ PŘEDMĚT MÁŠ VE ŠKOLE NEJRADĚJI?

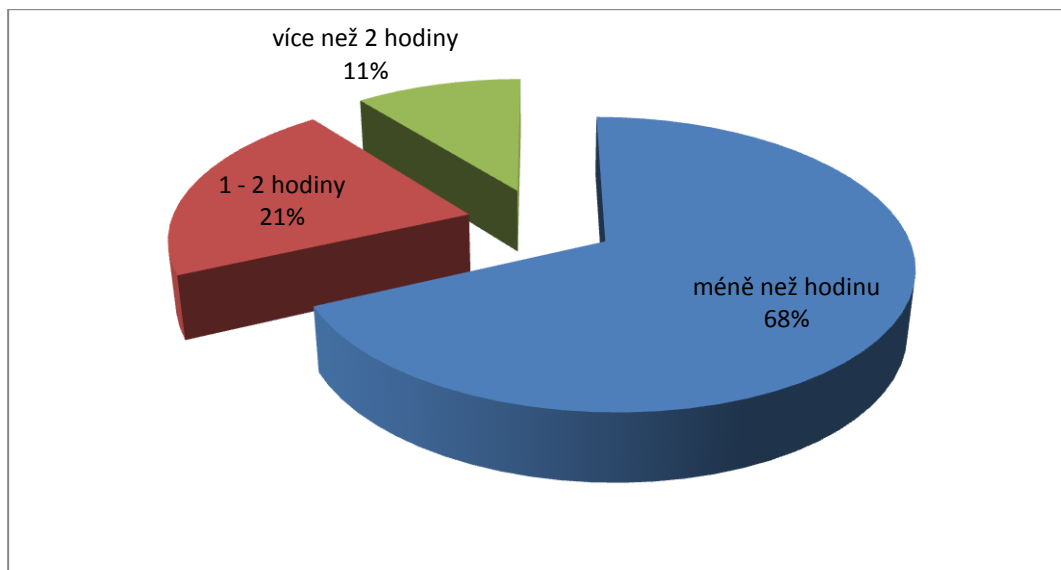
předmět	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Tv	14	21	12	17	26	38
Hv	5	7	8	12	13	19
Cizí jazyk	2	3	2	3	4	6
Čj	2	3	3	4	5	7
M	6	8	4	6	10	14
Pč	6	9	5	7	11	16

OTÁZKA Č. 2 - KDO SE S TEBOU PŘIPRAVUJE DO ŠKOLY?

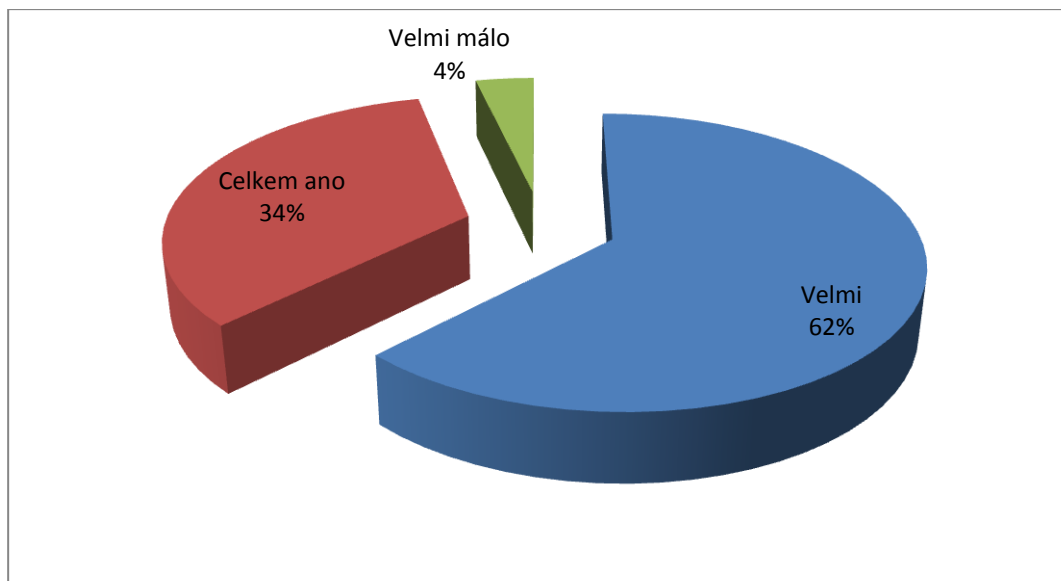
	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
sám	17	34	14	28	33	66
asistent	1	2	1	2	2	4
sourozenci	1	2	2	4	3	6
rodiče	7	14	4	8	11	22
příbuzní	0	0	1	2	1	2

OTÁZKA Č. 3 - KOLIK ČASU DOMA VĚNUJEŠ PŘÍPRAVĚ DO ŠKOLY?

	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Méně než hodinu	15	32	17	36	32	68
1-2 hodiny	6	13	4	8	10	21
Více jak 2 hodiny	2	5	3	6	5	11

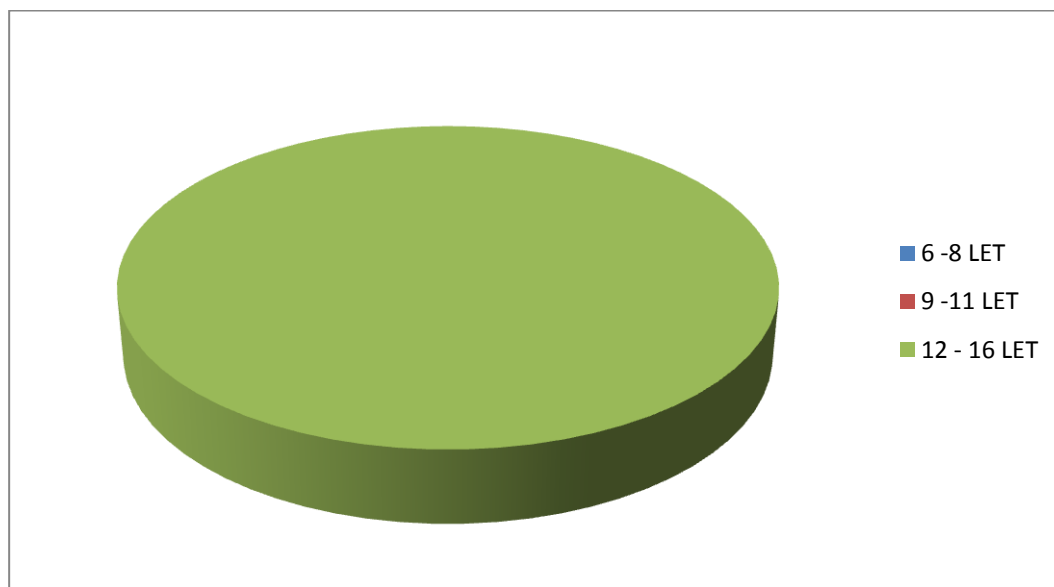
OTÁZKA Č. 4 – JE PRO TEBE VZDĚLÁNÍ DŮLEŽITÉ?

	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Ano velmi	12	31	12	31	24	62
Velmi málo	0	0	1	4	1	4
Celkem ano	6	16	7	18	13	34

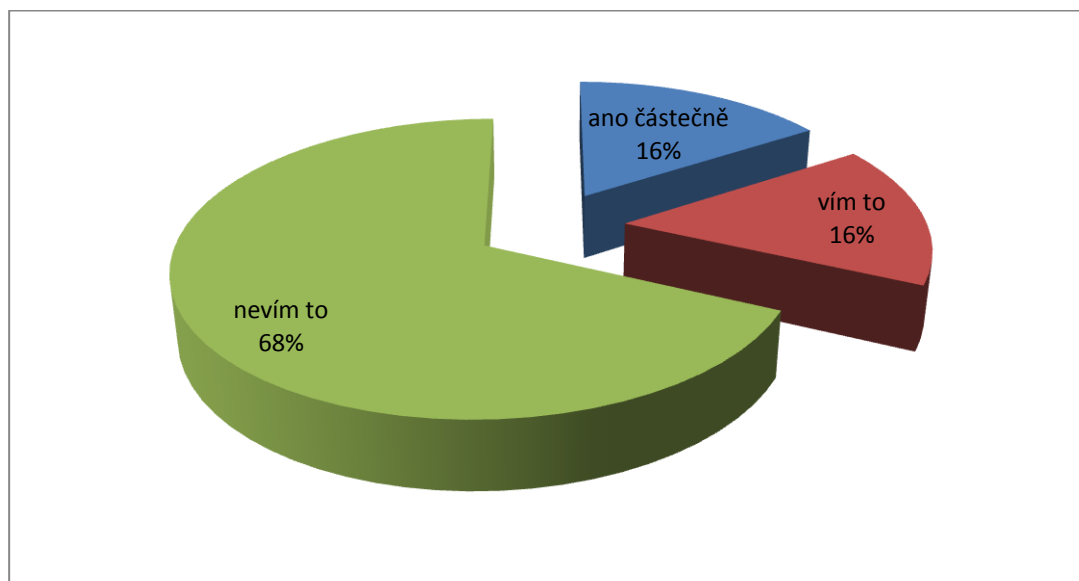

OTÁZKA Č. 5 – KOLIK TI JE LET?

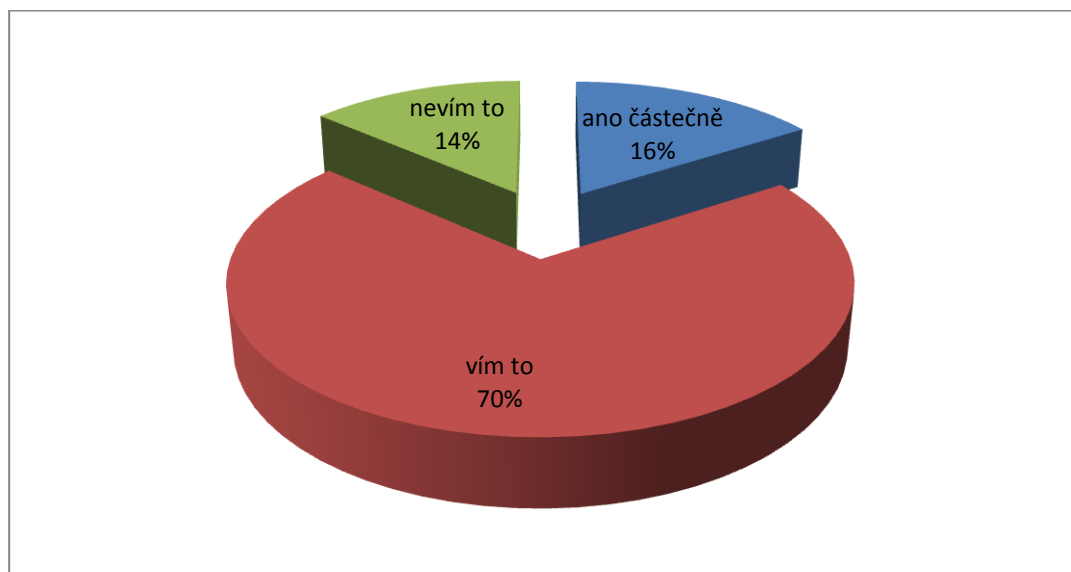
	Podmostní		Heyrovského		celkem	
věk	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
12 -16	24	50	24	50	48	100

OTÁZKA Č. 6. – VÍŠ, CO ZNAMENÁ, KDYŽ JE NĚKDO XENOFOBNÍ?

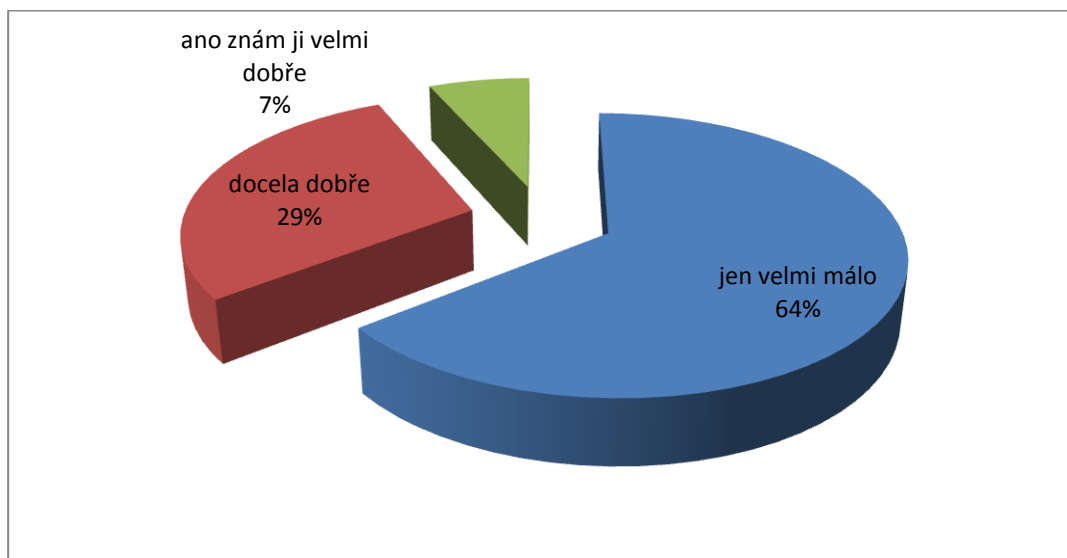
	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Vím to	3	7	4	9	7	16
Nevím to	12	27	18	41	30	68
částečně	5	12	2	4	7	16

OTÁZKA Č. 7 – VÍŠ KDO JE RASISTA?

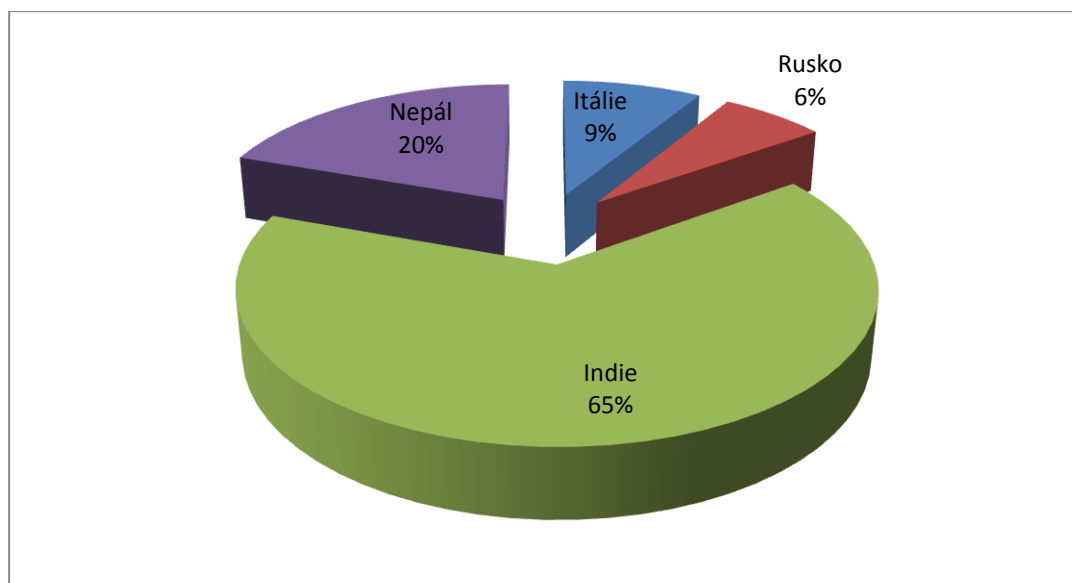
	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Vím to	19	43	12	27	31	70
Nevím to	2	5	4	9	6	14
částečně	3	7	4	9	7	16

OTÁZKA Č. 8 – ZNÁŠ HISTORII ROMŮ?

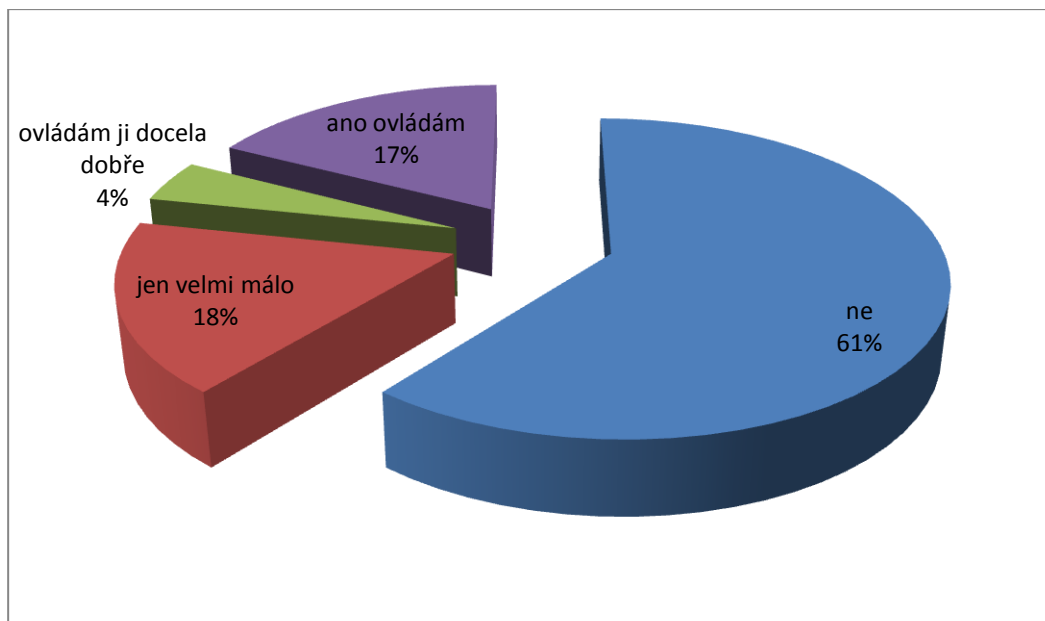
	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Docela dobře	6	13	7	16	13	29
Velmi dobře	1	2	2	5	3	7
Velmi málo	14	31	15	33	29	64

OTÁZKA Č. 9 – VÍŠ Z KTERÉ ZEMĚ POCHÁZÍ ROMOVÉ?

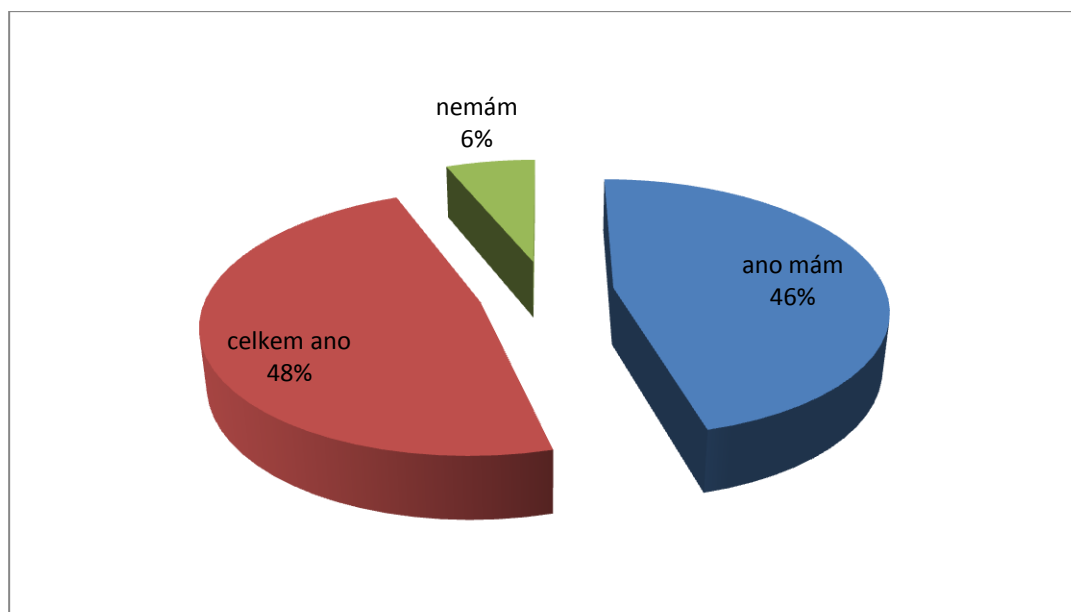
	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Indie	16	35	14	30	30	65
Rusko	1	2	2	4	3	6
Itálie	1	2	3	7	4	9
Nepál	4	9	5	11	9	20

OTÁZKA Č. 10 – OVLÁDÁŠ ROMŠTINU?

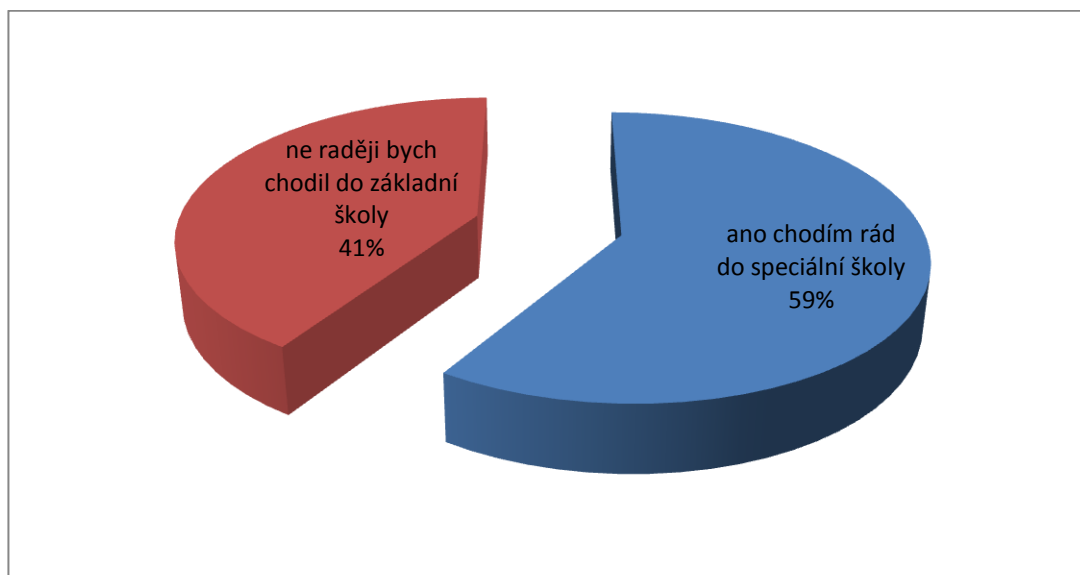
	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Ano ovládám	7	15	1	2	8	17
Docela dobře	2	4	0	0	2	4
Velmi málo	3	7	5	11	8	18
ne	11	24	17	37	28	61

OTÁZKA Č. 11 – MÁŠ RÁD SVÉ UČITELE?

	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
ano	12	25	10	21	22	46
Celkem ano	10	21	13	27	23	48
nemám	2	4	1	2	3	6

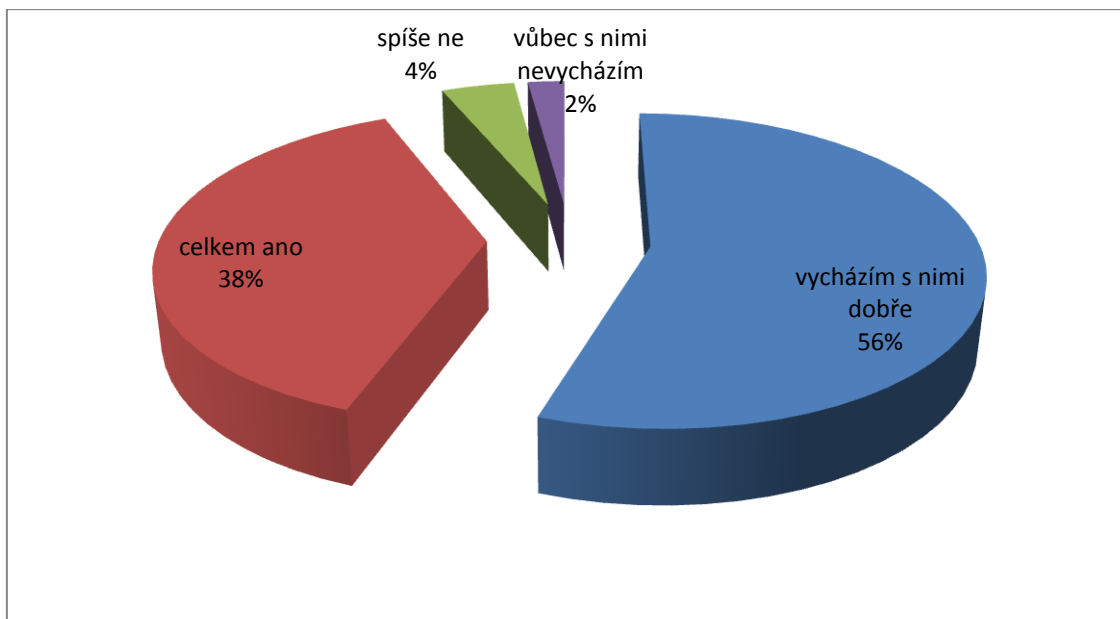
OTÁZKA Č. 12 – CHODÍŠ RÁD DO SPECIÁLNÍ ŠKOLY NEBO BYS RADĚJI CHODIL DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY?

	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
ano	14	32	12	27	26	59
ne	7	16	11	25	18	41

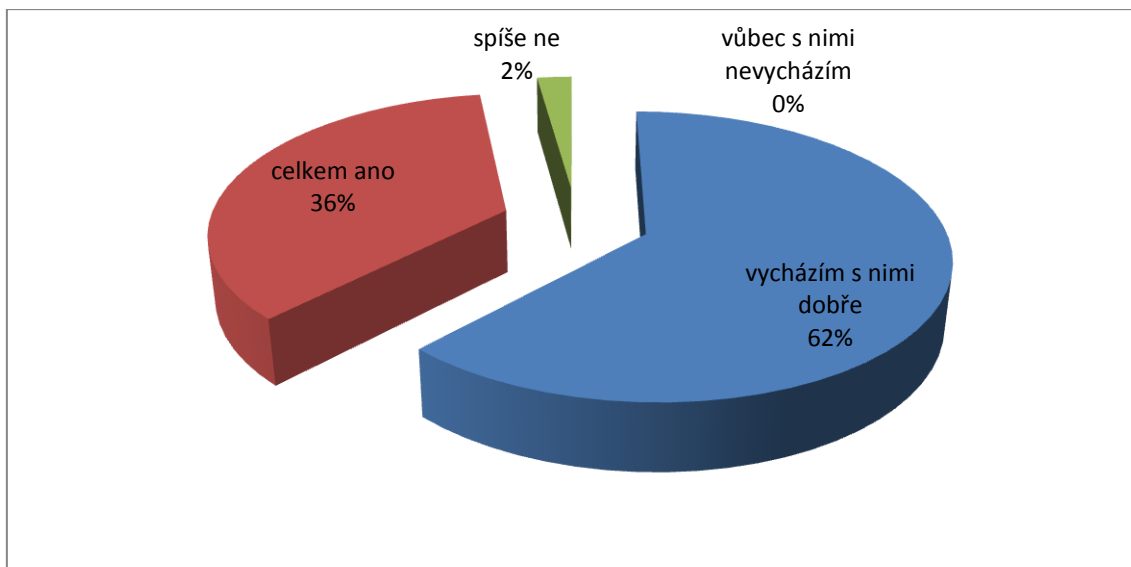

OTÁZKA Č. 13 – VYCHÁZÍŠ DOBŘE SE SPOLUŽÁKY?

	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Vycházím s nimi dobře	14	30	12	26	26	56
Celkem ano	7	15	11	13	18	38
Spíše ne	1	2	1	2	2	4
Vůbec ne	1	2	0	0	1	2

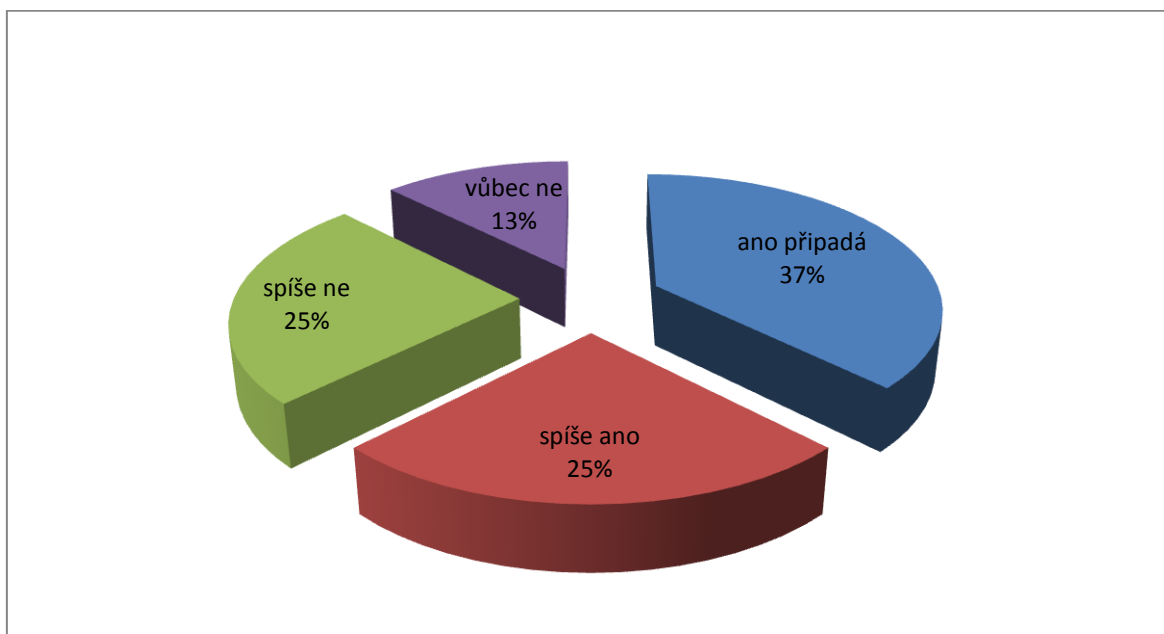
OTÁZKA Č. 14 VYCHÁZÍŠ DOBŘE S UČITELI?

	Podmostní		Heyrovského		celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Vycházím s nimi dobře	14	31	14	31	28	62
Celkem ano	7	16	9	20	16	36
Spíše ne	1	2	0	0	1	2
Vůbec ne	0	0	0	0	0	0

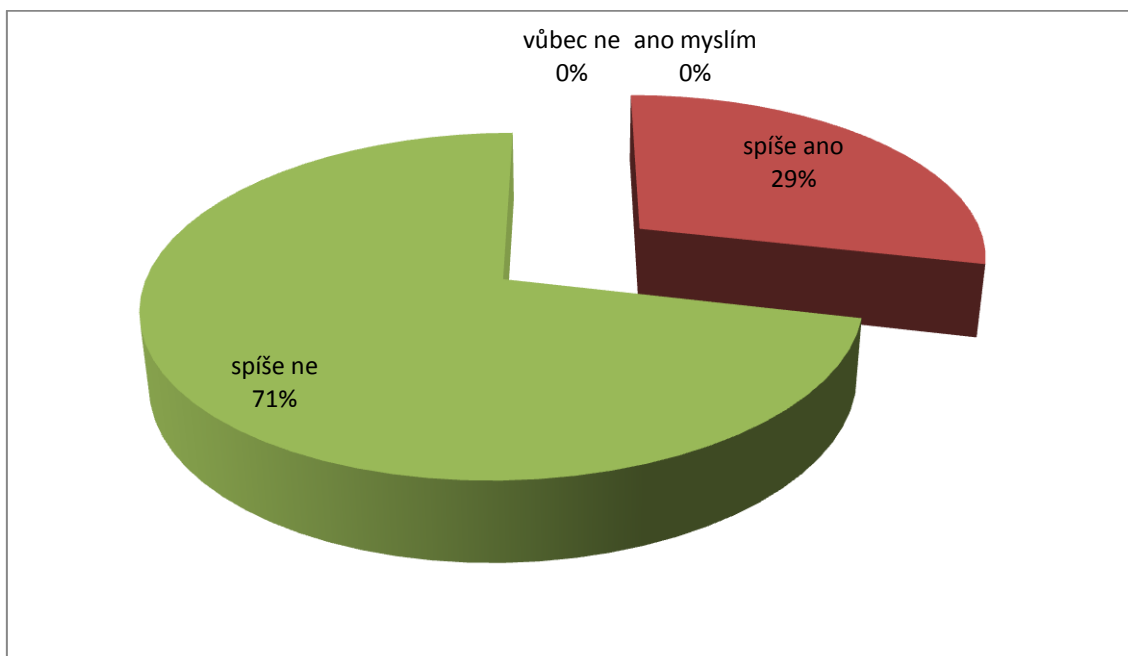
8.3.2 DOTAZNÍK PRO UČITELE

OTÁZKA Č. 1 – PŘIPADÁ VÁM DOSTAČUJÍCÍ PODPORA MŠMT V PROGRAMU PODPORY VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ?

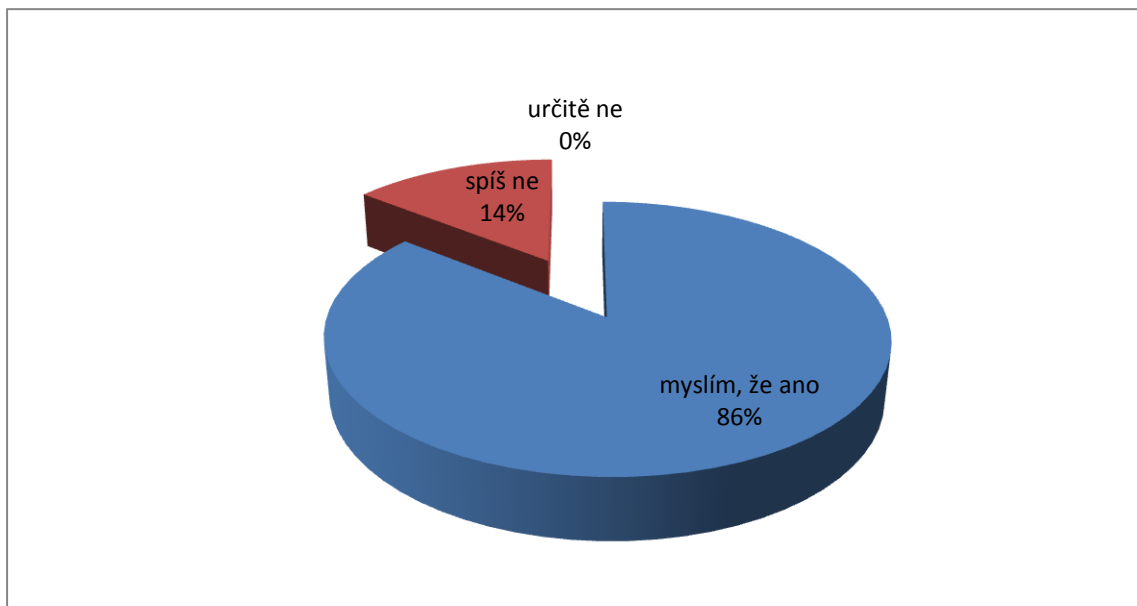
	Podmostní		Heyrovského		Celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Ano	2	33	1	17	3	50
Spíše ano	1	12,5	1	12,5	2	25
Spíše ne	1	16,5	1	16,5	2	33
Vůbec ne	0	0	1	13	1	13

OTÁZKA Č. 2 - MYSLÍTE SI, ŽE VZDĚLANOST ROMŮ DOKÁŽE ZMĚNIT JEJICH SOCIÁLNÍ VYKOŘENĚNÍ?

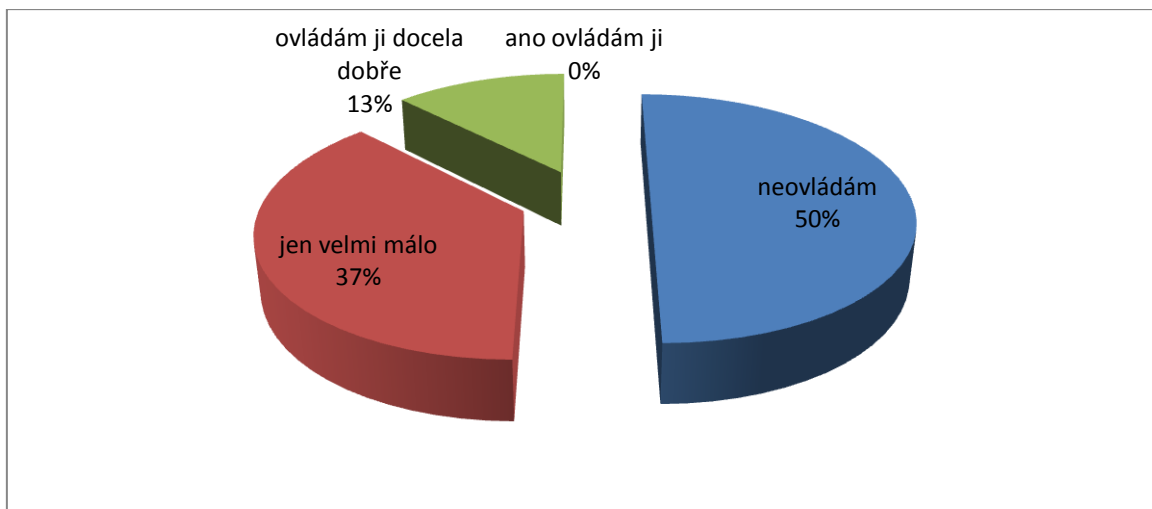
	Podmostní		Heyrovského		Celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Ano	0	0	0	0	0	0
Spíše ano	0	0	2	29	2	29
Spíše ne	3	43	2	28	5	71
Vůbec ne	0	0	0	0	0	0

OTÁZKA Č. 3 – MISTROVSTVÍ UČITELE, DĚLÁ MIMO JINÉ I TO, ŽE MÁ RÁD TY ŽÁKY, KTERÉ OSTATNÍ RÁDI NEMAJÍ – JSTE TAKOVÝ (Á)?

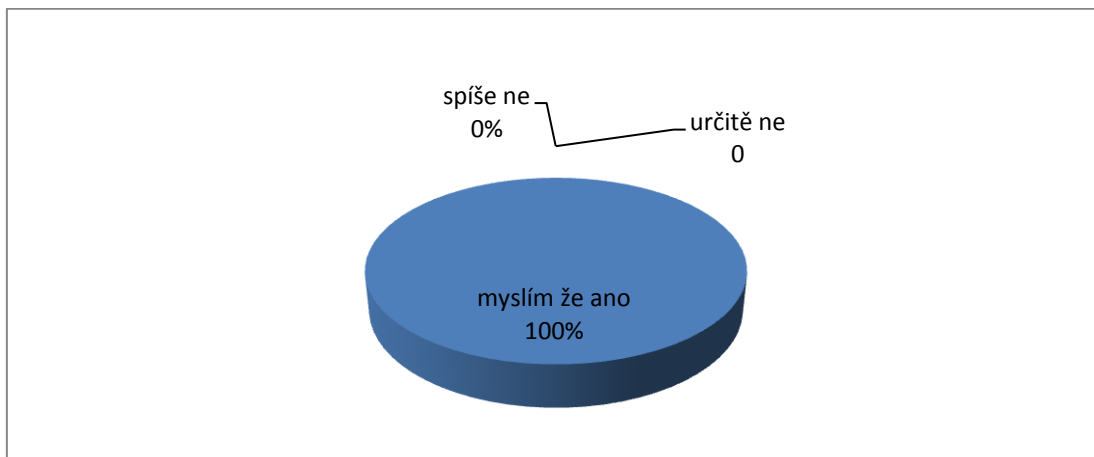
	Podmostní		Heyrovského		Celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Ano	3	43	3	43	6	86
Spíše ne	0	0	1	14	1	14
Vůbec ne	0	0	0	0	0	0

OTÁZKA Č. 4 OVLÁDÁTE ROMŠTINU?

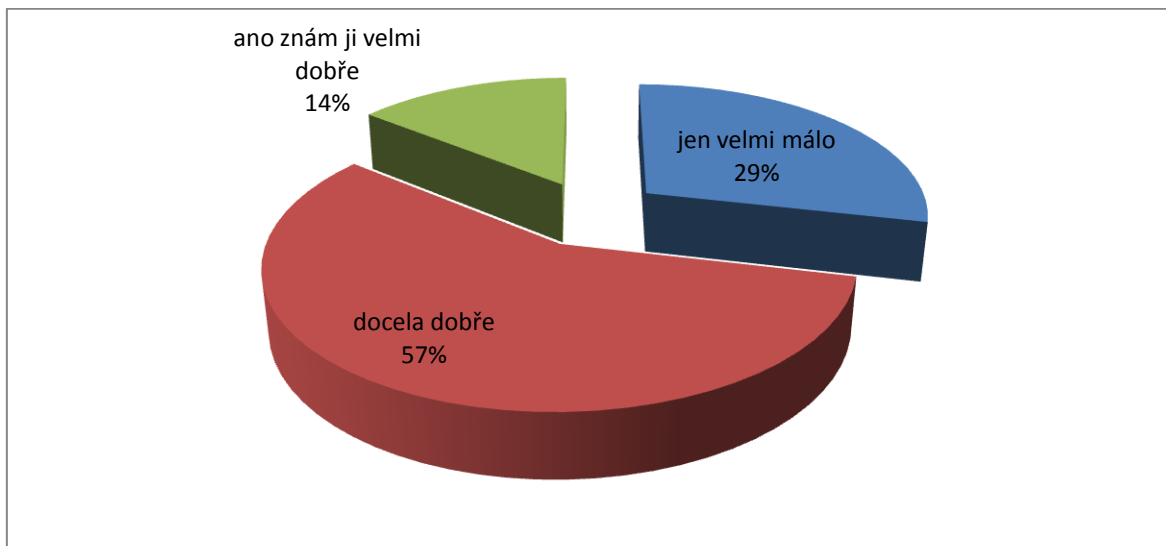
	Podmostní		Heyrovského		Celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Ano ovládám	0	0	0	0	0	0
Ovládám ji dobře	0	0	1	13	1	13
Velmi málo	2	25	1	12	3	37
neovládám	2	25	2	25	4	50

OTÁZKA Č. 5 – UČÍTE RÁD (A) VE SPECIÁLNÍ ŠKOLE

	Podmostní		Heyrovského		Celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Ano	4	50	4	50	8	100
Spíše ne	0	0	0	0	0	0
Určitě ne	0	0	0	0	0	0

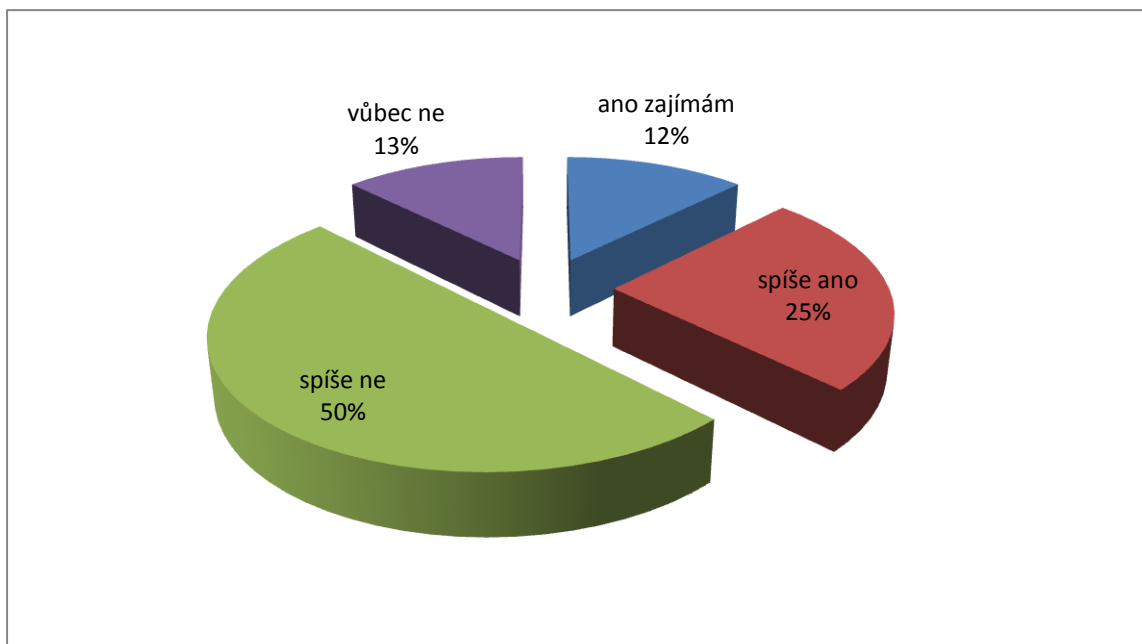
OTÁZKA Č. 6 – ZNÁTE HISTORII ROMŮ

	Podmostní		Heyrovského		Celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Ano velmi dobře	1	14	0	0	1	14
Docela dobře	2	28,5	2	28,5	4	57
Velmi málo	1	14,5	1	14,5	2	29

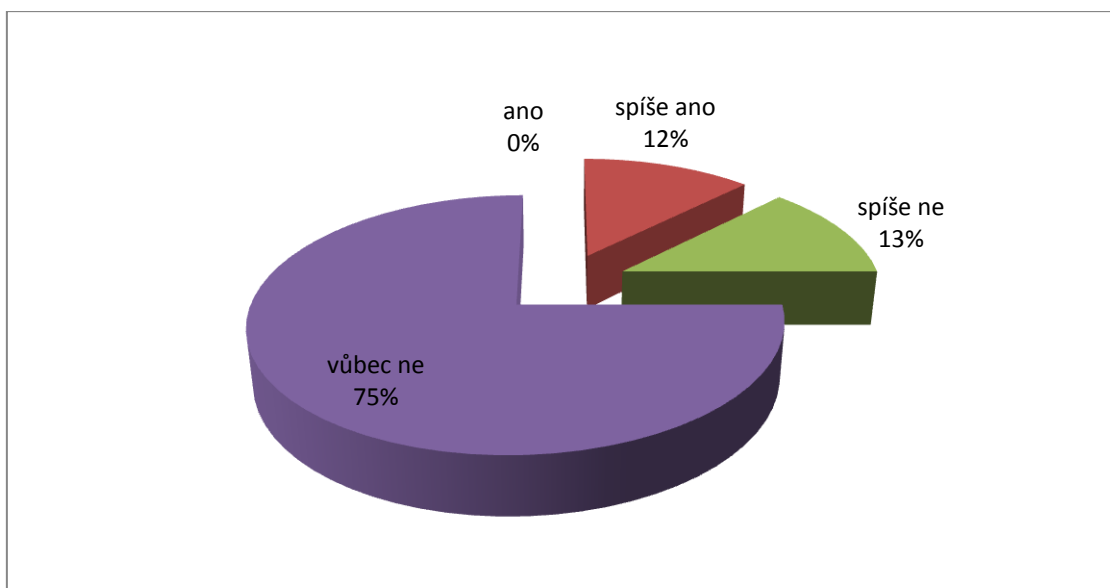

OTÁZKA Č. 7 - ZAJÍMÁTE SE O ZVYKY, TRADICE A KULTURU ROMŮ?

	Podmostní		Heyrovského		Celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Ano	0	0	1	13	1	13
Spíše ano	1	12,5	1	12,5	2	25
Spíše ne	2	25	2	25	4	50
Vůbec ne	1	13	0	0	1	13

OTÁZKA Č. 8 – MYSLÍTE SI, ŽE TESTY POUŽÍVANÉ PRO UMÍSTĚNÍ DĚTÍ DO SPECIÁLNÍ ŠKOLY ZNEVÝHODŇUJÍ Z JAZYKOVÉHO HLEDISKA NĚKTERÉ MINORITY?

	Podmostní		Heyrovského		Celkem	
	počet	V procentech	počet	V procentech	počet	V procentech
Ano	0	0	0	0	0	0
Spíše ano	0	0	1	12	1	12
Spíše ne	1	13	0	0	1	13
Vůbec ne	3	37,5	3	37,5	6	75

---

9 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

K odpovědi měli respondenti na výběr z několika možností, u některých otázek bylo vyplněno několik odpovědí, např. u oblíbenosti předmětů, což se navzájem nevylučuje a tak byly uznány všechny odpovědi naopak u některých možnostech navzájem se vylučujících odpovědí uznány být nemohly, proto se v některých případech počty odpovědí neslučují s celkovým množstvím respondentů.

Před samotným výzkumem byly určeny hypotézy, které jsou následně vyhodnoceny takto:

H1 : Předpokládám, že informovanost o romské historii nebude na dostatečné úrovni u žáků, ale jen u učitelů.

Tato hypotéza se v praxi potvrdila, jelikož většina žáků odpověděla, že historii Romů spíše nezná a většina učitelů odpověděla kladně v tom smyslu, že historii Romů zná.

H2 : Předpokládám, že domácí příprava žáků nebude na dostatečné úrovni.

Tato hypotéza se také potvrdila, většina žáků ve svých odpovědích uvedla, že jejich domácí příprava na školu netrvá déle než hodinu.

H3 : Předpokládám, že vzdělání nebudou žáci považovat jako svou prioritu.

Tato hypotéza se nepotvrdila, jelikož většina respondentů pokládá své vzdělání za velmi důležité.

H4 : Předpokládám, že jako oblíbené předměty u žáků budou uváděny předměty zaměřené na pohybovou a hudební aktivitu.

Tato hypotéza se potvrdila, jelikož v žebříčku oblíbenosti předmětu se na prvním místě umístil tělocvik následně hudební výchova a poté pracovní činnosti.

H5 : Předpokládám, že snaha ze strany pedagogů měnit něco na svých způsobech výuky a přístupech k minoritám, konkrétně k Romům nebude velká.

Tato hypotéza se také potvrdila, jelikož velká část učitelů se nezajímá o zvyky ani jazyk Romů a jejich vzdělávání jim nepřipadá jako cesta k zlepšení jejich sociálního vykořenění.

Dá se konstatovat, že většina hypotéz se v praxi potvrdila, je důležité ovšem přihlídnout k tomu, že odpovědi nemusely být zodpovězeny pravdivě a vzorek respondentů není příliš velký na to, abychom mohli výsledky pokládat za většinové.

ZÁVĚR

V závěru mé práce bych rád celou problematiku zrekapituloval. V dnešní době více než jindy vyvstává problém vykořenění minorit v České republice. Začínají se tímto problémem zajímat politici, ale i běžní občané. V určitých lokalitách naší republiky se ze strany běžného obyvatelstva zvedá vlna odporu vůči Romům a soužití s nimi, různé extrémistické organizace využívají tuto situaci ve svůj prospěch a situaci svým nepřiměřeným způsobem ještě vyostřují, nedostatečná nabídka na trhu práce tomuto problému také nepomáhá. Svoji práci jsem se snažil objasnit problémem vzdělávání Romů a jejich školní výchově již od útlého věku jako jeden z předpokladů jejich úspěšného začlenění do společnosti.

Doporučení pro pedagogickou praxi je, především snažit se porozumět tomuto etniku v jeho problémech, romského žáka brát v jeho nedostatcích a snažit se jej pozitivně motivovat pro vzdělání, snažit se ukázat mu cestu tak aby měl svůj cíl, který ho bude neustále motivovat. Jelikož duše každého dítěte je přístupná změně, když má důvěru a respekt k dané osobě a tuto důvěru a respekt je třeba si vybudovat, najít ten správný vztah mezi žákem a učitelem. Dle mého názoru je toto velkým problémem v našem školství, u některých pedagogů není chuť ani vůle něco měnit. Problému ve třídě se zbaví přeřazením žáka do speciální školy. Dnes již víme, že toto přeřazení není vždy oprávněné, v posledních letech jsme často kritizováni orgány Evropské unie za velký počet romských žáků, kteří navštěvují speciální školy.

Doporučení pro rodiče romských dětí je, více se zajímat o vzdělávání svých dětí spolupracovat se školou v přípravě dětí na své budoucí povolání, nezanedbávat v žádném případě předškolní docházku. Její zanedbání může být predikantem problémů dětí ve školní docházce. Více se zajímat o vyplnění volného času svých dětí a pěstovat v nich od dětství toleranci k druhým lidem.

V závěru bych chtěl podotknout, že úkol mojí bakalářské práce byl splněn, na mnohé otázky jsem našel odpověď. Získané informace byly uspořádány do smysluplného a přehledného celku, který byl obohacen výzkumnou činností.

RESUMÉ

Bakalářská práce obsahuje základní data z historie Romů, jejich kultury a zvyků. Současné tendence v jejich vzdělávání na území našeho státu a také v zahraničí.

Současné znevýhodněné postavení Romů v naší republice souvisí právě s jejich malou konkurencí schopností na trhu práce, která je také důsledkem jejich malé či nulové vzdělanosti.

První část se zabývá charakteristikou Romů jako národa zvláštnostmi v jejich výuce a charakteristikami výuky v ostatních státech Evropy s přihlédnutím na znevýhodněné výchozí postavení této minority. Praktická část se zabývá informovaností žáků a učitelů a veřejnosti o problému romské komunity a je zpracovaná formou dotazníků. Jejím zpestřením je rozhovor s Idou Kellarovou.

SUMMARY

This bachelor thesis contains basic information on the history of the Roma, their culture and customs. It describes current trends in their education in our country, as well as abroad.

The current disadvantaged position of Roma in our country is related to their little ability to compete in the labor market, which is also due to their low or zero level of education.

The first part of the thesis deals with the characteristic traits of the Roma as a nation in their education and the learning characteristics in other European countries with regard to the initial position of this disadvantaged minority. The practical part deals with the awareness of students, teachers and the public about the problem of the Roma community and it has been formulated by means of questionnaires. Interesting variation comes in an interview with Ida Kellarova.

---

10 SEZNAM LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- Bakalář, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004.
- Balvín, J. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. Praha: Radix, 2008.
- Balvín, J.,Švejda,G a kol. *Romové a univerzity*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000.
- Balvín, J.,Tancoš,J. a kol. *Romové a sociální pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2001.
- Balvín,J. *Metody výuky romských žáků*. Praha: Radix, 2007c.
- Clough, B. *Romská kultura v Evropě. Informace o kulturním a bčasném životě Romů v členských státech EU*. Praha: Centrum politických analýz, 2002.
- Daniel, B. *Dějiny Romů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994.
- Gulová, L a kol. *Analýza vzdělávacích potřeb romských žáků*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
- Gulová, L.,Štěpařová,E.(ed). *Multikulturní výchova v teorii a praxi*. Brno: MU, 2004.
- Horňák, L. *Rómský žiak v škole*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2005.
- Ida Kellarova. <http://kellarova.com/cs> (přístup získán 20. 5. 2012).
- Klein, V. *Multikultúrna výchova*. Žilina: EUROFORMES, 2006a.
- Mezinárodní Iniciativa pro Rozvoj Etnické Hudby*. www.miret.cz (přístup získán 05. 2012).
- Nečas, C. *Neznámý podnět*. Praha: Romano Džanibel, 1994.
- Romové on-line*. www.romea.cz (přístup získán 5,6,7 2012).
- Romové v České republice*. <http://romove.radio.cz/cz> (přístup získán duben,květen,červen 2012).
- Šatava, L. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha, 2001.
- Šebková, H. *Jazyková sytuace Romů a její vývoj*. Praha: Občanské sdružení MENT, 1995.
- Šotolová, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinium, 2008.
- Tomek, K. - Tancošová,A. *Strategie Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro zlepšení vzdělávání romských dětí*. 2001.
- Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004.
- Zelina, M. *Alternatívne školstvo*. Bratislava: Iris, 2000.
- . *Vzdělávanie Rómov a multikultúrna koexistencia*. Bratislava: SPN, 2002.

---

11 PŘÍLOHY

11.1 PŘÍLOHA Č. 1

Dotazník pro žáky

1. Který předmět máš ve škole nejraději? matematiku český jazyk a literaturu
 cizí jazyk hudební výchovu
 tělocvik pracovní činnosti
2. Kdo se s Tebou připravuje do školy? rodiče sourozenci asistent
 nikdo připravuji se sám příbuzní
3. Kolik času doma věnuješ přípravě do školy? méně než hodinu 1-2 hodiny
 více jak 2 hodiny
4. Je pro tebe vzdělání důležité? velmi celkem ano velmi málo
5. Kolik ti je let? 6 – 8 let 9 -11 let 12 -16 let
6. Víš, co znamená, když je někdo xenofobní? ano částečně vím to nevím to
7. Víš kdo je rasista? ano částečně vím to nevím to
8. Znáš historii Romů? jen velmi málo docela dobře ano znám ji velmi dobře
9. Víš, z které země pocházejí Romové? Itálie Rusko Indie Nepál
10. Ovládáš romštinu? ne jen velmi málo
 ovládám ji docela dobře ano ovládám
11. Máš rád své učitele? ano mám celkem ano nemám

---

12. Chodíš rád do speciální školy nebo bys raději chodil do základní školy?

ano chodím rád do speciální školy ne raději bych chodil do základní školy

13. Vycházíš dobře se spolužáky? vycházím s nimi dobře celkem ano

spíše ne vůbec s nimi nevycházím

14. Vycházíš dobře s učiteli? vycházím s nimi dobře celkem ano

spíše ne vůbec s nimi nevycházím

11.2 PŘÍLOHA Č. 2

Dotazník pro učitele

1. Případá Vám jako dostačující podpora MŠMT v programu podpory vzdělání romských dětí?
 ano připadá   spíše ano   spíše ne   vůbec ne
2. Myslíte si, že vzdělanost Romů dokáže změnit jejich sociální vykořenění?
 ano myslím   spíše ano   spíše ne   vůbec ne
3. Mistrovství učitele, dělá mimo jiné i to, že má rád ty žáky, které ostatní rádi nemají – jste takový(á)?
 myslím že ano   spíše ne   určitě ne
4. Ovládáte romštinu?   neovládám   jen velmi málo
 ovládám ji docela dobře   ano ovládám ji
5. Učíte rád(a) ve speciální škole?
 myslím že ano   spíše ne   určitě ne
6. Znáte historii Romů?   jen velmi málo   docela dobře
 ano znám ji velmi dobře
7. Zajímáte se o zvyky, tradice a kulturu Romů?
 ano zajímám   spíše ano   spíše ne   vůbec ne
8. Myslíte si, že testy používané pro umístění dětí do speciální školy znevýhodňují z jazykového hlediska některé minority?
 ano   spíše ano   spíše ne   vůbec ne